Norsk Klimastiftelse
NORWEGIAN CLIMATE FOUNDATION

Rapport nr. **01/2015**

Hva vil vi med Statoil?

INNHOLD

3 FORORD:
Den vanskelige debatten om veivalg og eierskap *Av Anne Jortveit*

5 FAKTA:
Statoils tidslinje 1972-2015
Av Lars-Henrik Paarup Michelsen

6 ANALYSE:
Ønsker strategiskifte for Statoil
Av Olav Anders Øvrebø

14 EKSPERTPANEL:
Ekspertpanel: Statoils fremtid
Av Olav Anders Øvrebø

24 NOTAT:
Hva vil vi med Statoil? *Av Anders Bjartnes*

36 KOMMENTAR:
Statoil og det grønne skiftet: Hvilken strategi bør staten velge for selskapet? *Av Tellef Thorleifsson*

39 KOMMENTAR:
Strategiske veivalg og omstilling
Av Anne Jorun Aas

42 KOMMENTAR:
GreenStat: En fremtidig pådriver for industriell verdiskapning i det grønne skiftet?
Av Vegard Laukhammer

46 KOMMENTAR:
Fra Statoil til StatSun?
Av Anne Jortveit

REDAKSJON:
Anders Bjartnes (ansvarlig redaktør)
Anne Jortveit (redaktør)
Olav Anders Øvrebø
Lars-Henrik Paarup Michelsen

BIDRAGSYTERE:
Tellef Thorleifsson, Anne Jorun Aas og Vegard Laukhammer

REDAKSJONSSLUTT: 12. januar 2015

DESIGN: Haltenbanken

UTGIVER: Norsk Klimastiftelse
Postboks 843 Sentrum, 5807 Bergen
www.klimastiftelsen.no

Artiklene i denne rapporten er også publisert i nettmagasinet Energi og Klima
www.energiogklima.no

Norsk Klimastiftelse
NORWEGIAN CLIMATE FOUNDATION

Norsk Klimastiftelse ble opprettet i 2010. Stiftelsen arbeider for kutt i klimagassutslippene gjennom overgang til fornybar energi og andre lavutslippsløsninger. Stiftelsen er basert i Bergen og har støtte fra et bredt nettverk i næringsliv, akademia, organisasjoner og offentlige institusjoner. Stiftelsens styre ledes av Pål W. Lorentzen.

Norsk Klimastiftelse støttes av:

BKK umoe SparebankenVest – satser på Vestlandet Kavlifondet O. Kavli og Knut Kavlis Allmennyttige Fond

DEN VANSKELIGE DEBATTEN OM VEIVALG OG EIERSKAP

ANNE JORTVEIT

Prosjektleder, Norsk Klimastiftelse.

Den norske stat er med sine 67 % majoritetsaksjonær i Statoil ASA. De strategiske utfordringene for olje- og gasselskapet står i kø:

- Energiomstillingen er i full gang, i 2014 økte investeringene i ren energi til 310 milliarder US dollar, ifølge Bloomberg New Energy Finance. Med mye ny fornybar energi på markedet, kan ingen ta for gitt at etterspørselen av fossil energi i det uendelige vil ligge på samme høye nivå som nå.
- Oljeprisen bikket akkurat under 50 dollar fatet. En lav oljepris vil ha mye å si for lønnsomheten i mange av de utbyggings- og investeringsprosjektene som ligger på bordet og venter på Statoils nye konsernsjef.
- Kunnskapen om klimaendringene har for alvor seget inn, særlig etter at FNs klimapanel la frem sine siste rapporter. Det å ikke forholde seg til at denne kunnskapen har relevans for statens eierskap i et stort fossilselskap, kan virke politisk og økonomisk uansvarlig av et opplyst land som Norge.

Men diskusjonene om statens eierskap i Statoil har de siste årene ikke først og fremst dreiet seg om de vesentligste og vanskeligste problemstillingene. Da Stortinget i 2007 behandlet proposisjonen om sammenslåingen av Statoil og Hydros petroleumsvirksomhet, var det heteste temaet hva

selskapet skulle kalles. En annen bekymring gjald lokalisering av hovedkontoret. Når Helge Lund i høst gikk av som Statoil-sjef, var mange opptatte av om etterfølgeren burde være norsk eller utenlandsk. Lønn var også et tema.

«Gjennom sitt passive eierskap i Statoil velsigner Norge en strategi som går på tvers av togradersmålet og egne klimaforpliktelser.»

Spørsmål som nå bør melder seg for staten som majoritetsaksjonær i Statoil er blant andre: Er Statoils strategi bærekraftig på lang sikt? Har staten og de private eierne samme interesse i forhold til langsiktighet vs kortsiktige betraktninger? Hvorfor skal staten gjennom eierskap i Statoil satse offensivt som investor i olje- og gassfelt internasjonalt? Hvilke alternativer har Statoil, først og fremst satsing innen olje og gass, eller utstrakt satsing i fornybar energi? Hvilke andre muligheter finnes?

Per i dag taler storting og regjering med to tunger i spørsmålet om klimapolitikken. På den ene siden har Norge forpliktet seg til å jobbe for å begrense oppvarmingen av kloden til to grader. På den annen side er staten Norge majoritetsaksjonær i Statoil, et selskap som i sine langtidsplaner legger til grunn at togradersmålet ikke blir nådd. Gjennom sitt passive eierskap i Statoil velsigner Norge en strategi som går på tvers av togradersmålet og egne klimaforpliktelser. Alt dette bør debatteres i det offentlige rom. Med innspillene i denne rapporten ønsker Norsk Klimastiftelse å bidra til en opplyst og romslig debatt om staten som eier av Statoil og de strategiske valgene som må tas på den krevende veien mot lavutslippssamfunnet.

TIDSLINJE – STATOIL 1972-2015

1972

Statoil opprettes som Den norske stats oljeselskap av et enstemmig Storting 14.juni. Første generalforsamling finner sted 18. september.

1976

Statoil gjør sitt første funn (Tommeliten-funnet).

1981

Statoil blir første norske selskap med operatøransvar (Gullfaks-feltet).

1987

Mongstad-skandalen: Statoils styre må gå av på grunn av store budsjettoverskridelser ved utvidelsen av Mongstad-raffineriet. Året etter måtte også adm. direktør Arve Johnsen trekke seg.

1996

Trollfeltet satt i produksjon.

1997

Ormen Lange-feltet funnet (åpnet i 2007).

2001

Statoil børsnoteres og statens eierandel reduseres til 81,7 %. Statoil får rett til å kjøpe 15 % av Statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) i felt på norsk sokkel.

2004

Helge Lund blir ny konsernsjef.

2004

Statens eierandel reduseres fra 81,7 % til 77,1 %.

2005

Statens eierandel reduseres til 70,0 %.

2006

Statoil inngår avtale med staten om bygging av et gasskraftverk og et anlegg for karbonfangst og lagring (CCS) på Mongstad. Planene om CCS-anlegget ble skrinlagt i 2013.

2007

Statoil fusjonerer med olje- og gassdivisjonen i Norsk Hydro. Den norske stats eierandel i StatoilHydro blir 62,5 %.

2007

Snøhvit - Europas første produksjonsanlegg for LNG og det første feltet på norske sokkel som fjernstyres fra land - kommer i drift.

2007

StatoilHydro signerer avtale med Gazprom om å gå inn som partner i Shtokman-prosjektet.

2007

Statoil går inn i oljesandbransjen i Canada.

2009

StatoilHydro og Statkraft inngår samarbeid om å bygge havvindparken Sheringham Shoal utenfor kysten av Storbritannia.

2009

Statens eierandel økes til 67 %.

2009

StatoilHydro ASA endres til dagens navn, Statoil ASA

2014

Helge Lund går av som konsernsjef. Styret konstituerer Eldar Sætre som ny konsernsjef.

2015

- **Statoil driver forretningsvirksomhet i 36 land.**
- **23.000 ansatte over hele verden.**
- **Investeringsplan 2014-2016: 20 milliarder amerikanske dollar per år.**
- **Markedsverdi: 418 milliarder norske kroner (ved utgangen av 2014).**

Kilde: Statoil, Store Norske Leksikon

STATOILS 10 STØRSTE ASJONÆRER:

Olje- og Energidepartementet:	*67,00 prosent*
Folketrygdfondet:	*3,12 prosent*
*Deutsche Bank Trust Co.:**	*3,11 prosent*
*Clearstream Banking:**	*2,42 prosent*
*State Street Bank and Trust Co.:**	*0,72 prosent*
*State Street Bank and Trust Co.:**	*0,71prosent*
*State Street Bank and Trust Co.:**	*0,48 prosent*
Blackrock GL Alloc F Brown Brothers Harri:	*0,47 prosent*
*State Street Bank and Trust Co.:**	*0,46 prosent*
*The Bank of New York Mellon:**	*0,46 prosent*

* Aksjonærer som opptrer på vegne av underliggende aksjonærer gjennom såkalte «nominee accounts». Bare Statoil vet hvem de underliggende aksjonærene er (står ikke oppført I VPS-registeret). Kilde: DNB (Statoils kontofører)

ØNSKER STRATEGISKIFTE FOR STATOIL

Statoil trenger en ny hovedstrategi, mener et stort flertall i Norsk Klimastiftelses ekspertpanel. Men det er uenighet om retningen.

AV OLAV ANDERS ØVREBØ

Journalist. Redaktør i nettmagasinet Energi- og Klima.

Statoils strategi med investeringer for videre vekst innen olje og gass nasjonalt og internasjonalt er moden for revurdering, skal en følge Klimastiftelsens panel. Åtte av ti ønsker en strategiendring, mens bare to av ti vil at selskapet skal satse på vekst i tradisjonelle spor med ytterligere investeringer utelukkende i olje og gass (se figur).

EKSPERTPANELET

48 personer med bakgrunn fra finans, øvrig næringsliv, energi (både olje- og kraft), organisasjonsliv og forskning svarte før jul på en rekke spørsmål om Statoil og Statoils virksomhet. I denne artikkelen presenteres ekspertpanelets svar – og problemstillingene belyses ved hjelp av ytterligere intervjuer.

BEHOV FOR NY STRATEGI?

Hva slags hovedstrategi bør Statoil etter din mening velge? Prosent. N=48
Kilde: Norsk Klimastiftelse

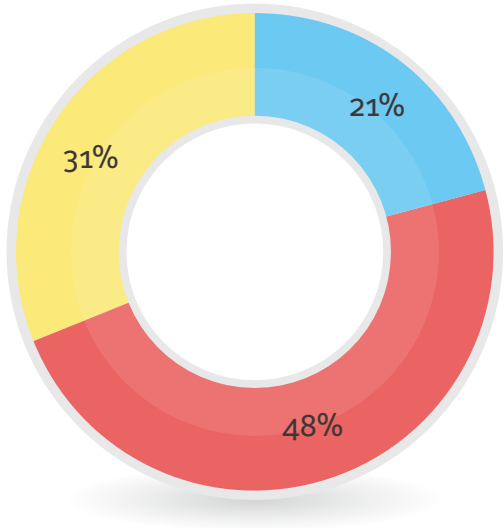

VEKST I TRADISJONELLE SPOR (OLJE OG GASS)
Opprettholde eller øke investeringer (i olje og gass, nasjonalt og internasjonalt) for å sikre fortsatt vekst, uten å satse på fornybar energi

VEKST I NY RETNING (FORNYBAR ENERGI)
Fortsette med olje og gass, men øke satsingen på fornybar energi markant for å sikre fremtidig vekst i sektorer med lav eller ingen klimapåvirkning

HØSTING
Redusere vekstambisjoner og investeringer, selge eiendeler og betale ut mer utbytte til eierne

I den alternative strategien det er størst oppslutning om (48 prosent), fortsetter Statoil med olje og gass, men øker satsingen på fornybar energi markant for å sikre fremtidig vekst i sektorer med lav eller ingen klimapåvirkning. Tre av ti går inn for en høstingsstrategi, der vekst og investeringer reduseres og mer utbytte betales til eierne.

Statoil kan lykkes med en fornybar-satsing, men da må flere forutsetninger være på plass, mener Wenche Skorge, kommunikasjonsrådgiver i Proactima med lang fartstid fra Statoil. En ny strategi må støttes av et nytt styre, ny toppledelse og politiske føringer – det må gis en marsjordre der selskapet får ressurser og frihet til å gjøre jobben.

– Statoil har innovasjonsevne og -vilje. Norsk oljehistorie og virksomhet er en suksess. En pilar i den suksessen er Statoils historiske evne og vilje å gå i gang med utfordringer som synes umulige, og løse dem, sier Skorge.

Klimastiftelsens panel består av 48 personer fra ulike sektorer – bl.a. finans og øvrig næringsliv, energi (både olje og gass og kraft), forskning og organisasjonsliv. Samtlige resultater fra undersøkelsen og navn på alle deltakerne i panelet er publisert i dette notatet.

Behovet for kraftig reduksjon i de globale klimagassutslippene er en langsiktig strategisk utfordring for oljeselskapene. De siste månedenes oljeprisfall har ytterligere aktualisert behovet for en bred debatt om Statoils fremtidige strategi og hva staten vil med eierskapet, mener flere Klimastiftelsen har intervjuet i arbeidet med denne artikkelen.

– Det er forbausende hvor lite debatt det er om Statoils rolle. Man har på en måte sagt at siden Statoil er på børs, så skal det ikke debatteres lenger. Staten er største eier, Statoil er Norges største selskap, på Norges viktigste område, energi. Det må være helt legitimt å diskutere Statoils satsing og strategi, sier professor ved Handelshøyskolen BI Torger Reve.

Politikerne bør med jevne mellomrom diskutere Statoils strategi på en «ordentlig måte», mener Arbeiderpartiets energi- og miljøpolitiske talsperson Terje Aasland. En anledning byr seg om kort tid, når Stortinget skal behandle regjeringens eierskapsmelding.

– Da skal vi trekke opp retningen som er riktig for Statoil å ta, legge de føringene helt overordnet inn mot regjeringen som utøver eierskapet, og prege Statoil på den måten, sier Aasland.

«Det er forbausende hvor lite debatt det er om Statoils rolle» – TORGER REVE

KAN STATOIL LYKKES MED FORNYBAR ENERGI?

Dersom Statoil skal satse på fornybar i tillegg til olje og gass, slik flertallet i panelet ønsker, melder det seg nye spørsmål. Hvor fort vil skiftet i retning fornybar energi gå? Og har Statoil kompetansen til å lykkes med fornybar? Panelet ble også gitt mulighet til å utdype svarene sine.

«Skomaker, bli ved din lest. Det er ikke olje og gass som er klimaets fiende – det er kull og mangelen på ENØK. Det vil derfor være fornuftig både i et klimaperspektiv og for å øke global levestandard å fortsette å investere i lønnsomme olje- og gassprosjekter. Hvorvidt Statoil kan tillate seg å vokse, avhenger av om de klarer å finne olje og gass som har en lavere break-even enn det marginale fatet,» skriver en av paneldeltakerne.

Andre mener, som Wenche Skorge, at Statoil kan lykkes også med fornybar energi.

– Det må en vesentlig endring i ledelsen til, fornybar må bli et eget forretningsområde, og lederen må inn i konsernledelsen. Å putla, som vi sier på Jæren, går ikke, en må få ressurser og en plassering i organisasjonen som gjør at en får handlefrihet, sier Skorge.

Statoils eksisterende satsing på offshore vind er begrenset. Men Torger Reve tror fornybar er et område hvor Statoil kan lykkes.

– Ja, så lenge du kan bruke teknologi som er relatert til det du gjør fra før. Deres pre som selskap er offshorebasert fornybar. Det er lite sannsynlig at oljeselskaper skulle hevdet seg innenfor sol, som er en helt annen type teknologi, sier han.

Et motargument mot en fornybar-satsing er at det ofte er helt nye selskaper som blir vinnere i nye næringer. Reve peker på standard-caset Kodak, som holdt fast ved gammel teknologi og forretningsmodell til det var for sent å omstille seg. Et oljeselskap som skal lykkes i et grønt skifte, må satse kraftig og organisere seg riktig.

– Ofte må det gjøres slik at den divisjonen som kalles fornybar må beskyttes mot den andre, som alltid er størst. Ellers vil hovedlogikken, det jeg kaller genene i selskapet, vinne, og det er olje og gass, sier Reve.

Panelet ble også bedt om å ta stilling til påstanden «Grønn energi er ikke i Statoils «DNA» – selskapet bør overlate satsing på fornybar energi til andre». 52 prosent sa seg helt eller litt enig i dette, mens 29 prosent var helt eller litt uenig (19 prosent tok ikke stilling).

HØSTING SOM ALTERNATIV

Er det så bedre at Statoil slår inn på høstingsalternativet, med høyere utbytter til eierne – som så kan investere i andre virksomheter? Analysesjef Anne Gjøen i Handelsbanken mener en fornybar-satsing kunne vært interessant for den største eieren staten, men ville vært svært problematisk i forhold til de øvrige aksjonærene.

– Man har aksjonærer som har kjøpt aksjer i Statoil som oljeselskap. For dem blir det ganske spesielt om de skal legge om strategien og bygge en fornybar-virksomhet, sier Gjøen.

Statoils problem nå er at selskapet har lagt opp til sterk vekst ved å investere i mange nye prosjekter, noe som har svekket kontantstrømmen, fremholder Gjøen. En fornybar-satsing ville bare økt dette problemet. Da måtte de gått vekk fra å betale ut utbytte, noe som ville ført til en «ganske grusom kursutvikling».

– Investorene ønsker i veldig stor grad at oljeselskaper skal komme inn i en høstingsfase hvor de prioriterer å betale et høyt utbytte, sier hun.

Petroleumsrådgiver Hans Henrik Ramm er en av dem som ikke ser behov for et strategiskifte for Statoil nå. Selskapets kjernekompetanse er innen olje og gass, som vil by på store og spennende oppgaver i mange tiår fremover, mener Ramm.

> *«Investorene ønsker i veldig stor grad at oljeselskaper skal komme inn i en høstingsfase hvor de prioriterer å betale et høyt utbytte»* ANNE GJØEN

«For å få frem nok olje og gass til å dekke etterspørselen, selv under en ambisiøs klimapolitikk, vil verden trenge effektive og spesialiserte olje- og gass-selskaper som kan ta ledelsen i utvikling av ny teknologi og produsere også under vanskelige forhold på en mest mulig miljø- og klimavennlig måte,» skriver Ramm i en e-post.

Ramm utelukker ikke at Statoil kan engasjere seg i fornybar, men det bør i så fall skje i et samarbeid med andre selskaper der

Statoil kan utnytte sin kjernekompetanse, og på forretningsmessig grunnlag.

INTERNASJONALE VOKSESMERTER

Statoil har det siste tiåret satset kraftig på å vokse internasjonalt. Panelet gir denne strategien bestått, men ikke mer – på en skala fra 1 til 5, der 5 er høyeste karakter, valgte 45 prosent karakteren 3. De øvrige fordelte seg jevnt på 4 og 5 (26 prosent) og 1 og 2 (29 prosent).

Anne Gjøen i Handelsbanken er kritisk til den internasjonale vekststrategien. Statoil gikk ut på bred basis internasjonalt på et ganske sent tidspunkt. Oppbygging av så mye ulik internasjonal aktivitet på samme tid har vært svært kostbart, fremholder Gjøen.

– Dette har vært med på å sette Statoil i en situasjon hvor de har lønnsomme prosjekter, men summen av dem gir en negativ kontantstrøm selv om oljeprisen er veldig høy. Og situasjonen er mye vanskeligere per i dag, sier Gjøen.

Statoils største strategiske utfordring nå er ifølge Hans Henrik Ramm å *«vikle seg ut fra den nåværende kapitalbegrensningen,»* slik at selskapet kan komme videre med å skape langsiktige verdier gjennom investeringer.

«Generelt er det en utfordring at Statoil er engasjert i et meget stort antall prosjekter både internasjonalt og på norsk sokkel, med risiko for overbelastning av kommandokjedene. Mer fokusering på de prosjektene der Statoil kan få mest avkastning på sin kompetanse synes nødvendig,» fremholder Ramm.

DET VANSKELIGE STATSEIERSKAPET

Er det behov for å endre på statens eierandel på 67 prosent i Statoil? Her er panelet delt. 48 prosent ønsker en lavere eierandel enn dagens, mens 46 prosent vil enten beholde eierandelen som i dag eller øke den (se figur).

De av paneldeltakerne som begrunner sitt syn, fokuserer på ulike aspekter:

STATENS EIERANDEL

Staten eier nå 67 prosent av Statoil. Hvor stor bør etter din mening statens eierandel være? Velg ett svar.
Prosent. N=48 Kilde: Norsk Klimastiftelse

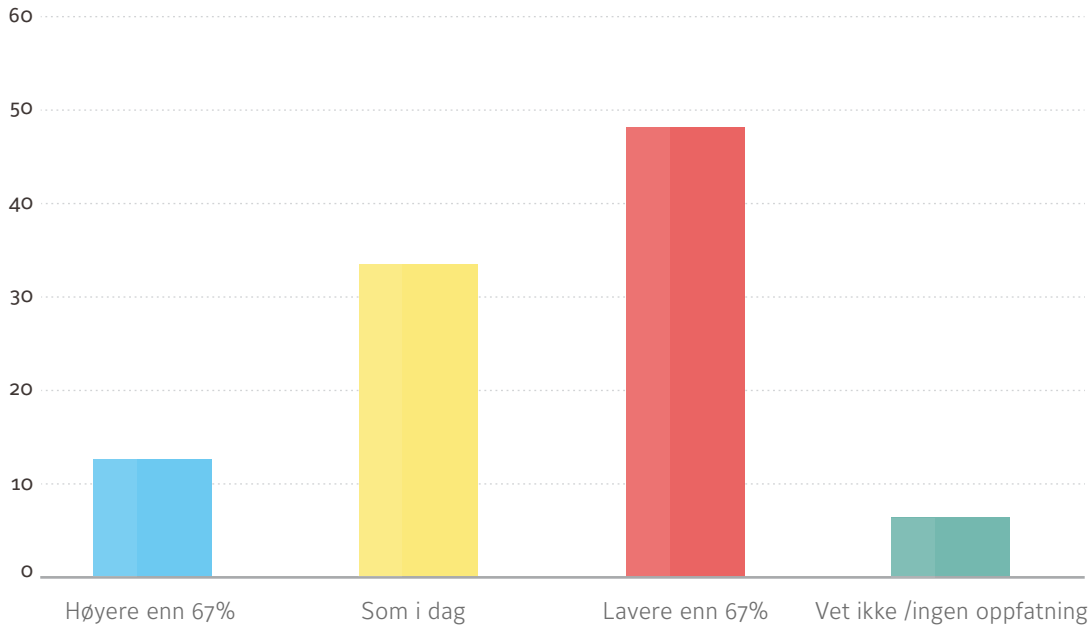

- **Passive eiere:** *«Hybriden som er i dag fungerer ikke når eierne så å si aldri bruker eiermakten sin (feks ifht oljesand). Bedre å ha 100% statlig eller at staten har en finansiell post som en minoritetsaksjonær.»*

- **Geopolitisk advarsel:** *«Olje- og gassektoren blir i økende grad også en geopolitisk arena, og som et lite land med store ressurser er det viktig at den norske stat har en dominerende posisjon i selskapet. Det er for enkelt, ja kanskje naivt i dagens situasjon å si at det bare dreier seg om kommers.»*

- **Retningsendring med private:** *«Ved å øke andelen av private eiere vil Statoil måtte gjøre større anstrengelser for å informere markedet om utviklingen. Det vil føre til en akselerering av overgang til langsiktig styring - og dermed åpne for å endre retning mot lavkarbonsamfunnet. Ved å ha staten som eier - en stat og regjering som i stor grad lytter til selskapets egne standpunkter, begrenses inntak av signaler og nye markedstrender.»*

- **Bruk for pengene?:** *«Statens eierskap fungerer bra, og det er derfor liten grunn til å argumentere for en endring i dette ut fra et styringsmessig perspektiv. Staten kunne selvsagt solgt seg ned til 51% og likevel ha kontroll over selskapet, men da måtte begrunnelsen vært at staten hadde bedre bruk for pengene til andre formål.»*

- **Full kontroll ved nedsalg:** *«Hvorfor er det viktig for den norske stat å eie 67% i et norsk selskap som i stadig større grad vokser på den internasjonale arena? En eierandel under 50% ville nok vært mer riktig. Skal man da frykte noe for våre nasjonale petroleumsressurser dersom staten beveger seg ned under 50%? Nei, den norske stat har full kontroll på petroleumsressursene (og Statoil sin posisjon på sokkelen) gjennom både lisens-politikken og forsåvidt beskatningen av ressursene i produksjon og letevirksomheten.»*

Torger Reve tror det statlige eierskapet ligger fast. Men man kunne tatt en debatt om det er riktig for staten som investor å selge seg ned, fremholder han.

– Hvis eieren staten sier at nå er dette et selskap som har så mye av sin virksomhet i olje og gass, og vi tror at olje og gass på lengre sikt vil bli mindre viktig, da er en måte å svare på at staten skal selge seg ned. På samme måte som en snakker om at Oljefondet ikke skal legge så mye av sine investeringer innen olje og gass. Da opptrår man som investor, men det vil ikke nødvendigvis føre til mer satsing på fornybar. Hvis man tror at fornybar skal overta, kan man tenke seg at man solgte Statoil-aksjer og kjøpte fornybaraksjer. Jeg tar ikke stilling til det, men den diskusjonen kunne man tatt, sier Reve.

Regjeringen ville imidlertid neppe fått med seg Arbeiderpartiet på et nedsalg i Statoil. Energipolitisk talsperson Aasland bekrefter dette: Han mener det er riktig å opprettholde eierskapet på dagens nivå.

«Generelt er det en utfordring at Statoil er engasjert i et meget stort antall prosjekter både internasjonalt og på norsk sokkel»

HANS HENRIK RAMM

Hans Henrik Ramm mener den nedre grensen for eierskapet er 50 prosent, for å opprettholde ordningen med samordnet salg av olje og gass med statens andel, og sikre norsk forankring av Statoil.

«Hvor mye mer er et hensiktsmessighets-spørsmål. Staten bør kunne la seg utvanne hvis det er ønskelig i forbindelse med f.eks. oppkjøp av andre selskaper, men kan også kjøpe seg opp igjen for å ha en margin for ytterligere transaksjoner,» skriver Ramm.

ETT ELLER FLERE STATOIL

Statoils økende internasjonalisering, og dermed en mindre dominerende stilling for virksomheten på norsk sokkel, har ledet til debatt om det er hensiktsmessig med en ny organisering av selskapet. I panelet mente 36 prosent at selskapet bør fortsette som i dag, mens omtrent like mange (38 prosent) gikk inn for å splitte opp Statoil i to selskaper, ett for internasjonale prosjekter og ett for norsk sokkel. 19 prosent gikk inn for å skille ut en satsing på fornybar energi med egen ledelse.

En oppsplitting av Statoil er moden for realitetsbehandling, mener en av paneldeltakerne, og begrunner det slik: «Det er åpenbart at Statoil internasjonalt er i et annet forretningsklima og forsåvidt vekstmodus enn hva gjelder Statoil nasjonalt... Det er klart at den norske stat i en oppsplittet løsning kunne fortsette med sitt 67% eierskap i Statoil nasjonalt, mens staten solgte seg kraftig ned/helt ut i Statoil internasjonalt.»

En annen deltaker ser ingen grunn til å skille mellom operasjoner i Norge og utlandet: *«Skal selskapet være konkurransedyktig, må man bruke all den kompetansen man har.»*

KARBONRISIKO

Klimaforskningens resultater har ledet til en erkjennelse om at kloden har et begrenset «budsjett» av karbonutslipp å tære på hvis faren for omfattende og skadelige klimaendringer skal reduseres. En stor del av de kjente ressursene av fossil energi må bli i bakken hvis karbonbudsjettet ikke skal sprekke. Dermed risikerer oljeselskapene at reserver kan bli verdiløse eller «stranded assets», og det kan utvikle seg en karbonboble på finansmarkedene.

Er Statoil utsatt for en karbonboble? Ja, mener 65 prosent i Klimastiftelsens panel. 29 prosent mener Statoil i liten grad er truet.

Flere av dem Klimastiftelsen har snakket med merker økt interesse for karbonboble -diskusjonen, både i finans- og oljebransjen.

– Det kommer veldig sterkt. Jeg tror vel egentlig at et så kraftig olje- og gassprisfall vil sette det på agendaen i enda større grad, sier Anne Gjøen i Handelsbanken.

Om Statoil er utsatt, avhenger av flere faktorer, blant annet hvor hurtig et skifte vekk fra fossil energi vil skje, og hvor stort press en mer ambisiøs klimapolitikk vil legge på fossil-selskapene. Sammensetningen av reservene er selvsagt også viktig. Én paneldeltaker etterlyser mer informasjon fra Statoil om strategien selskapet har for å håndtere risiko på dette feltet. *«Statoil burde kommunisere mer om dette,»* skriver deltakeren.

«Det vil i første rekke være kullselskapene som vil oppleve at verdiene av eiendelene reduseres. Med en omstilling til annen form for transport vil det etter hvert også være press på verdiene i olje og gass. Det vil imidlertid være behov for olje og gass i både transport og andre industrielle bruksområder i lang tid. Verdirisikoen vil imidlertid øke med tiden,» bemerker en annen paneldeltaker.

– Om Statoil vil bli sittende med «stranded assets» avhenger av hvor fort endringene nå vil skje, hvor lenge oljeæraen vil vare og hvor stort forbruket vil være. Det er vanskelig å vurdere, men det er risikofylt å gå inn og bruke mye penger nå på å lete i vanskelig tilgjengelige områder hvor en må bruke tiår på å utvikle ny teknologi, sier Wenche Skorge. Hun viser til Stockman-feltet som eksempel på noe som sannsynligvis allerede er et «stranded asset».

Hans Henrik Ramm mener oljeselskapene er godt posisjonert til å håndtere risiko knyttet til klimapolitiske tiltak.

«Oljeselskapenes klimarisiko er først og fremst knyttet til hvordan endringer i klimapolitikken påvirker prisen over de første deler av produksjonsperioden, men ved beslutningstidspunktet for feltutbygginger vil man ha god oversikt over politikkens virkninger de nærmeste årene,» skriver han.

For den norske staten er eierskapet i Statoil bare en del av den samlede finansielle eksponeringen mot fossil energi. I ekspertpanelet sier 73 prosent seg helt eller litt enig i en påstand om at «statens eksponering mot petroleumssektoren er for stor og bør reduseres». 83 prosent er helt eller litt enig i at den norske staten bør øke investeringene i fornybar energi internasjonalt (se figur).

Terje Aasland i Arbeiderpartiet mener en reduksjon i statens finansielle risiko knyttet til fossil energi fortrinnsvis bør skje via endringer i porteføljen til Statens pensjonsfond utland. Vurderinger av eierskap i selskaper som Statoil bør håndteres på en annen måte.

– Eierskapet har flere motiver: Å opprettholde avkastningen til samfunnet, å sikre at vitale funksjoner beholdes i Norge, at vi har hånda på rattet i eierskapet i viktige selskaper for Norges framtid. Jeg er sikker på at Statoils kompetanse vil ha svært mye i seg også i en framtid på vei mot lavutslippssamfunnet, sier Aasland.

GRØNT INDUSTRIELT POTENSIAL

Spørsmålene rundt Statoils fremtid berører den større diskusjonen om Norges industrielle muligheter og posisjoner i det grønne skiftet. Torger Reve peker på Norges potensial som en nasjon med mye kapital som har høy kompetanse på energifeltet: Historisk med basis i vannkraften, så i olje og gass. Spørsmålet er om norske interesser kan ta nye posisjoner innen ny fornybar energi også. Mye av den privateide solenergi-satsingen ble imidlertid tidlig solgt til utenlandske eiere. På litt lengre sikt kan det være potensial i hav-baserte fornybare energiformer som vind, bølge og tidevann.

STATENS KARBONEKSPONERING

Holdning til påstander om den norske statens samlede eksponering mot olje og gass. Prosent.

Kilde: Norsk Klimastiftelse

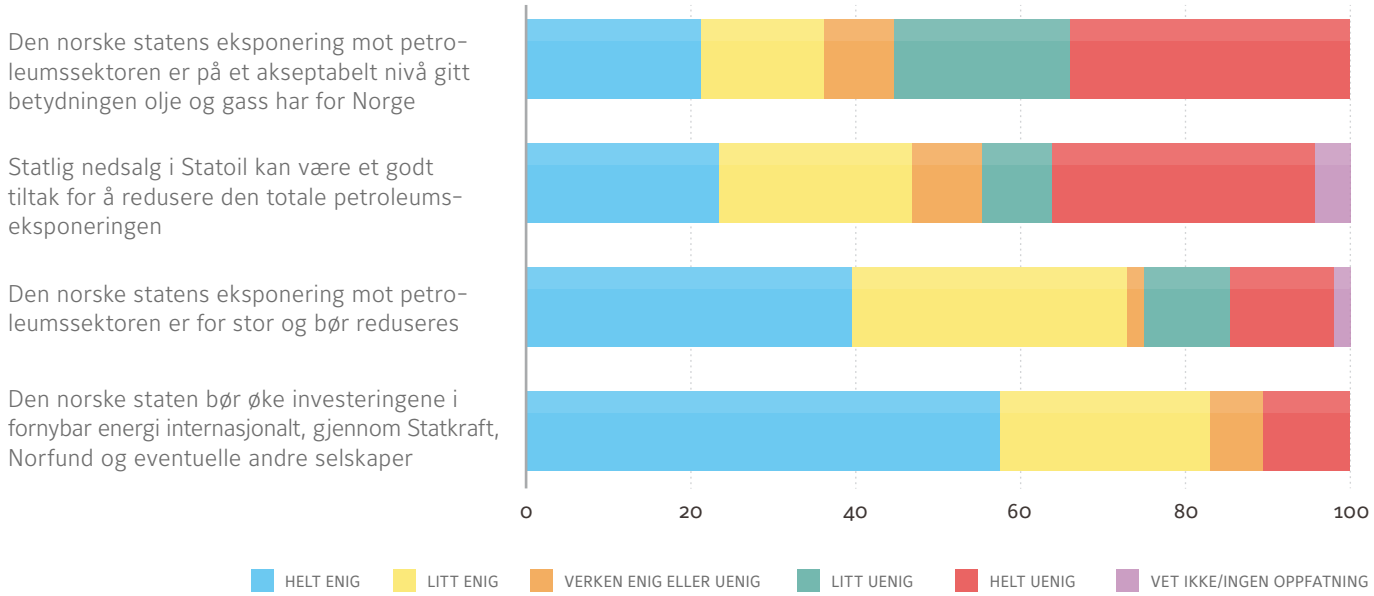

– Skiftet som kommer burde ikke være noe stort problem for Norge, hvis en bare flytter pengene gradvis fra olje og gass til de andre energibærerne. Som investor er det sånn en burde tenke: Norge er tungt på investeringssiden, og det er logisk at vi kan energi. Men nå virker som at vi reduserer eierskap i fornybar (solenergi), unntatt i Statkraft, sier Reve.

Terje Aasland mener allerede etablerte norske selskaper som Statkraft, Statoil og Statnett sammen med tradisjonelle industribedrifter har mulighet til å utvikle ny klimariktig teknologi og produksjonsmåter.

– Men da må virkemidlene være sånn at vi bidrar til å avlaste risikoen ved investeringer i ny teknologi. Når vi ser oss rundt i Europa, er støtteordninger og statsstøtte-garantier sterkere til stede. Vi må vurdere også den type virkemidler for å bringe fram det grønne skiftet, sier Aasland.

Norge har spesielle forutsetninger innen energi, fremholder Wenche Skorge, som peker på hvor sterkt integrert norsk olje- og energivirksomhet er i de internasjonale energimarkedene, især det europeiske.

– Der har vi både markedsinnsikt og kompetanse og kunderelasjoner til de store energiaktørene. Mye taler for at Norge bør legge til rette for en strategi for å utvikle en vital fornybar energisektor, sier Skorge. ■

EKSPERTPANEL: STATOILS FREMTID

Resultater fra spørreundersøkelse gjennomført av Norsk Klimastiftelse.

Undersøkelsen ble gjennomført i andre halvdel av desember 2014. I alt henvendte vi oss til 102 personer fra bedrifter, institusjoner og organisasjoner.

Disse 48 svarte på undersøkelsen:

- Torbjørn Kjus, *oljeanalytiker, DNB Markets*
- Lars-Henrik Q. Røren, *analytiker, SEB*
- Christian Yggeseth, *analytiker, Arctic Securities*
- Kjetil Bakken, *analytiker, Carnegie*
- Anne Gjøen, *analysesjef, Handelsbanken*
- André Baustad Benonisen, *analytiker, Danske Bank*
- Harald Magnus Andreassen, *sjeføkonom, Swedbank*
- Eystein Aspesletten, *gründer og adm. dir., AspeBorg*
- Tore Olaf Rimmereid, *adm. dir., E-CO Energi*
- Terje Osmundsen, *viseadm. direktør, Scatec Solar*
- Brage W. Johansen, *adm. direktør, Zaptec*
- Jon Dugstad, *direktør, Intpow*
- Wenche Teigland, *konserndirektør, BKK*
- Eimund Nygaard, *adm. direktør, Lyse Energi*
- Erik Espeset, *konsernsjef, Tafjord*
- Eystein Jansen, *professor, UiB og Bjerknessenteret*
- Knut Einar Rosendahl, *professor, NMBU*
- Torger Reve, *professor, Handelshøyskolen BI*
- Catherine Banet, *førsteamanuensis, Universitetet i Oslo*
- Peter Haugan, *professor, Universitetet i Bergen*
- Arvid Nøttvedt, *adm. direktør, Christian Michelsen Research*
- Anne Strømmen Lycke, *adm. direktør, Norsar*
- Gunnar Eskeland, *professor, NHH*
- Jostein Røynesdal, *rådgiver*
- Pål Brun, *direktør, EY*
- Anne Jorun Aas, *daglig leder, Sigla*
- Paal Frisvold, *styreleder, Brusselkontoret*
- Karen Sund, *partner, Sund Energy*
- Hans Henrik Ramm, *petroleumsrådgiver*
- Mats Kirkebirkeland, *skribent*
- Andreas Thorsheim, *direktør, Schibsted*
- Jens Ulltveit-Moe, *konsernsjef, Umoe*
- Siri Kalvig, *partner, StormGeo*
- Atle Tranøy, *konserntillitsvalgt, Aker*
- Trond Skree, *nestleder klubben, Aibel*
- Jorunn Birkeland, *ansattrepresentant for Nito, Statoil*
- Johan Petter Barlindhaug, *styreleder, Saura AS*
- Lill Sandvik, *energianalytiker, Bayerngas*
- Arild Håvik, *klubbleder, Aker Solutions*
- Dag H. Odnes, *avdelingsnestleder, Fellesforbundet*
- Einar Steensnæs, *tidl. olje- og energiminister*
- Kim Kristensen, *direktør, Parat Halvorsen*
- Nina Jensen, *generalsekretær, WWF-Norge*
- Truls Gulowsen, *leder, Greenpeace Norge*
- Hans Geelmuyden, *seniorpartner, Geelmuyden.Kiese*
- Sigurd K. Grytten, *partner, Zynk*
- Wenche Skorge, *kommunikasjonsrådgiver, Proactima*
- Erik Haugane, *adm. direktør, Siva*

MIDDELS VELLYKKET INTERNASJONALISERING

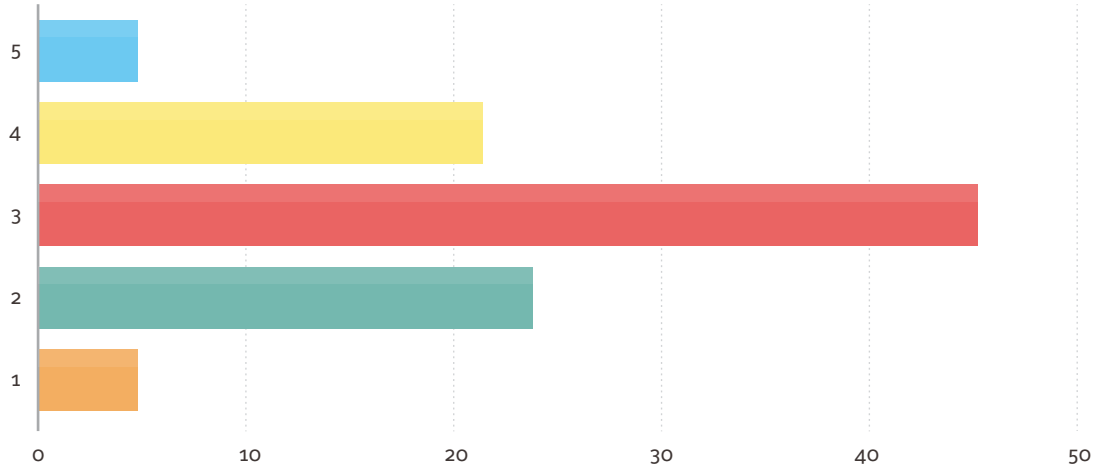

Statoil har det siste tiåret ekspandert kraftig internasjonalt. På en skala fra 1 til 5, hvor vellykket vil du si at denne internasjonale vekststrategien har vært? 5 er høyeste karakter og 1 er laveste. Prosent. N=42

Kilde: Norsk Klimastiftelse

MAKTFAKTOREN

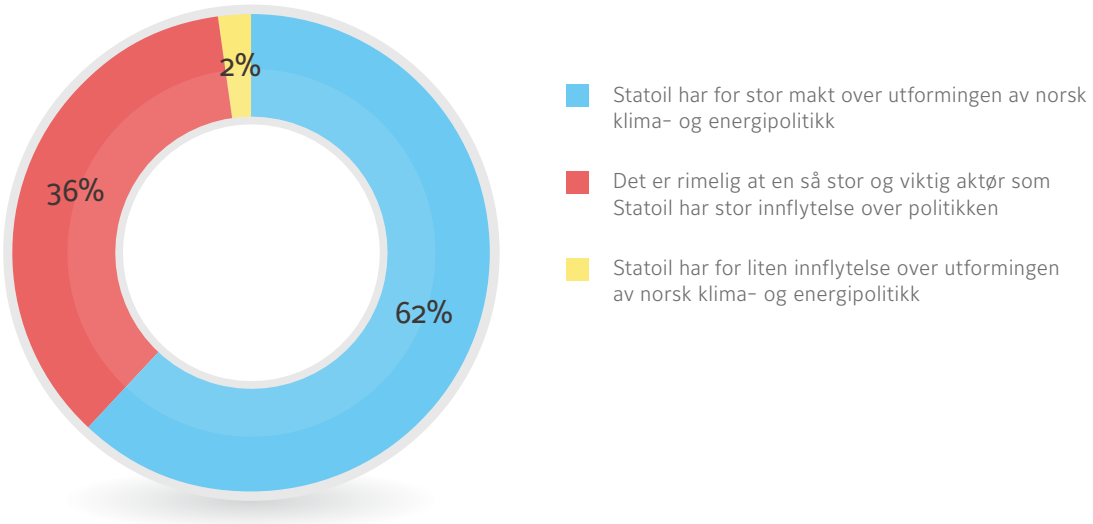

Statoil er en stor aktør i Norge. Hvordan vil du karakterisere Statoils innflytelse i det norske samfunnet generelt, og spesielt på energi- og klimapolitikkens område? Ett svar. Prosent. N=45

Kilde: Norsk Klimastiftelse

Panelet ble her bedt om å gi utdypende kommentarer. Et utvalg:

«Det som i mine øyne ville vært det mest riktige svaralternativet manglet: Statoil har innflytelse på det norske samfunnet, særlig gjennom sine investeringsbeslutninger - som er mer enn halvparten av levebrødet til oljeservice på norsk sokkel. For å utdype, Statoil står nå overfor valget mellom å kutte investeringer eller dividende. Hvis førstnevnte ryker uten sistnevnte, vil det få store negative ringvirkninger for norsk økonomi. Å si at Statoil har stor innflytelse på norsk klimapolitikk ville imidlertid vært en overdrivelse.»

«Statoil har et stort fagmiljø og kan derfor dominere i en debatt i forhold til myndigheter og politikere. Det kan bli vanskelig å argumentere mot dem, når de faglige ressursene er langt tyngre og dominerende i Statoil - dette kan Statoil bruke til å påvirke andres holdninger innen energi- og klimapolitikk.»

«Statoil har stor makt fordi selskapet har store ressurser og evne og vilje til å utøve makt. Samtidig er det slik at staten kan styre Statoil mht til langsiktige strategiske valg om den ønsker det - en privat eier med samme eierandel ville selvsagt forbeholdt seg retten til det. Men det vil ikke staten fordi man prioriterer å maksimere oljeinntektene, og staten antar at dagens politikk gjør det best. Denne tankegangen begynner å bli risikabel, men om det oppstod en politisk situasjon hvor det lå til rette for reelle diskusjoner, ville Statoil ha rullet alle sine styrker for å sikre støtte for sitt syn.»

«Statoils innflytelse på Regjeringens energi- og klimapolitikk er skremmende stor. Det viser hvilket lite land vi bor i. Beviset er bl.a. Regjeringens holdning til EUs 2030-mål og spesielt anmodning om at EU ikke burde satse på energieffektivisering. I andre EU-saker, som offshore-sikkerhet, drivstoff-kvalitet, ETS, etc, finner vi at Regjeringens holdning og retorikk ofte er identisk med Statoils. Det er svært uheldig - både fordi det undergraver Regjeringens omdømme og er til skade for andre viktige samfunnsgrener, som industri, miljø, fiskeri, etc.»

BEHOV FOR NY STRATEGI?

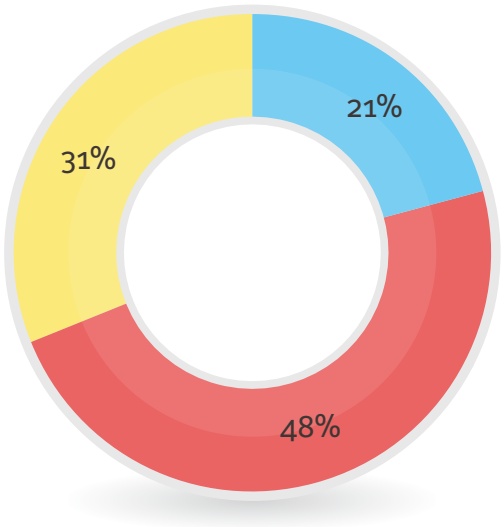

Hva slags hovedstrategi bør Statoil etter din mening velge? Prosent. N=48

Kilde: Norsk Klimastiftelse

VEKST I TRADISJONELLE SPOR (OLJE OG GASS)
Opprettholde eller øke investeringer (i olje og gass, nasjonalt og internasjonalt) for å sikre fortsatt vekst, uten å satse på fornybar energi

VEKST I NY RETNING (FORNYBAR ENERGI)
Fortsette med olje og gass, men øke satsingen på fornybar energi markant for å sikre fremtidig vekst i sektorer med lav eller ingen klimapåvirkning

HØSTING
Redusere vekstambisjoner og investeringer, selge eiendeler og betale ut mer utbytte til eierne

Panelet ble her bedt om å gi utdypende kommentarer. Et utvalg:

«Det hadde vært nyttig å sammenligne med andre internasjonale oljeselskaper. Investerer de i »nye retninger» og i hvilken grad? Basert på hvilken risikovurdering (»carbon risk», »price risk», osv.)? Jeg tror at man kommer til å se flere etableringer av datterselskaper av store energi-/oljeselskaper som skal ha ulike fokus (dvs. konvensjonelle vs. fornybare kilder). Se nylig erfaring med E.On.»

«Det mest fornuftige er antagelig en kombinasjon av alle de tre alternativene. Videre investeringer innen olje og gass er nødvendig, men det må muligens stilles strengere lønnsomhetskrav, og dagens investeringsnivå er antagelig for høyt utfra et finansielt og markedsmessig perspektiv. Lavere investeringer ville gitt mer kapasitet til å betale utbytte, som vil være positivt for eierne. Samtidig er det åpenbart at energimarkedene blir stadig mer integrert, og det bør derfor være aktuelt for Statoil å også fokusere på tilgrensende energiformer, noe som på sikt vil kunne bringe selskapet over på et «grønnere» spor.»

«Helst bør staten selge seg ut av Statoil og konsentrere seg om rammebetingelser og krav. Oljevirksomhet er ikke lengre en oppgave som krever statlig eierskap.»

«Her vil jeg helst svare en kombinasjon av alternativ 2 og 3. Statoils eksponering i olje- og gassnæringen er mange ganger større enn hva selskapet ville klart å investere i fornybar energi. Gitt en utvikling av olje- og gassmarkedet som er forenlig med 2-gradersmålet, er salg (eller nedskriving) av eiendeler derfor uunngåelig på sikt. En alternativ strategi kan være å investere i eksisterende fornybarselskaper som har ekspertise Statoil ikke har. Man må huske på at det er stor forskjell på fossil ressursutvinning og fornybarindustrien, som først og fremst er teknologidrevet. Statoil sitter på sin side med førsteklasses kompetanse på offshorevirksomhet, så en storsatsing på havvind internasjonalt kunne vært en mulig vei å gå.»

STRATEGIVURDERINGER

Holdning til påstander om strategiske valg for Statoil. Prosent.

Kilde: Norsk Klimastiftelse

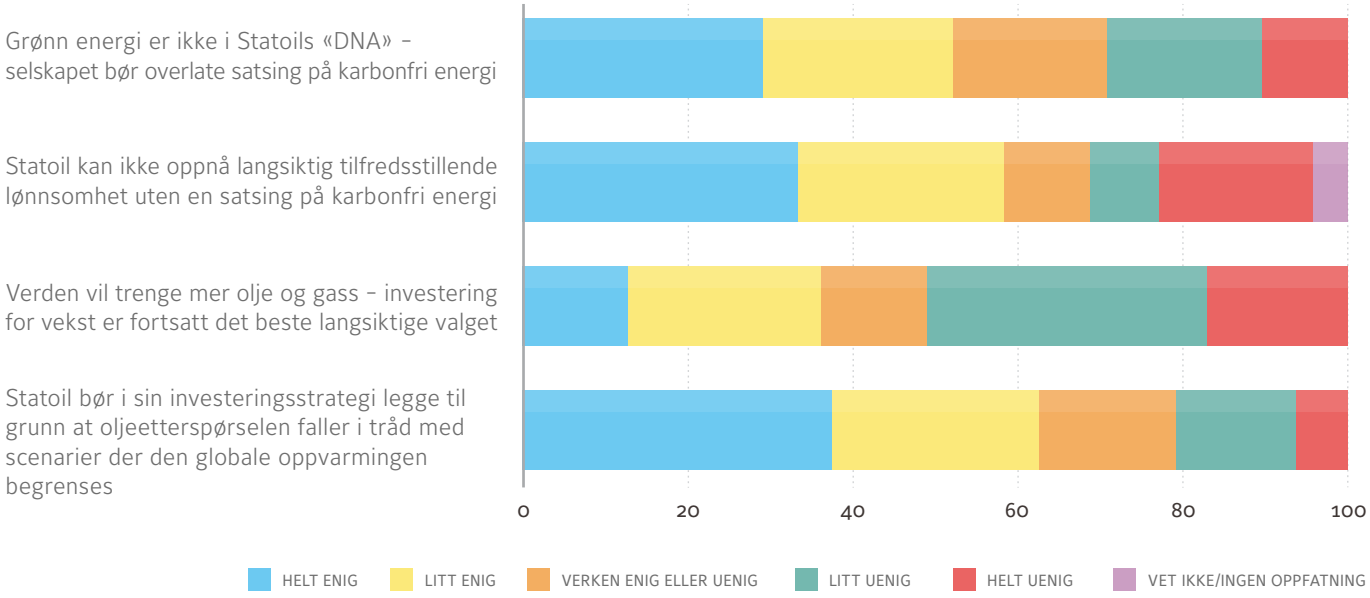

BOBLETRUSSELEN

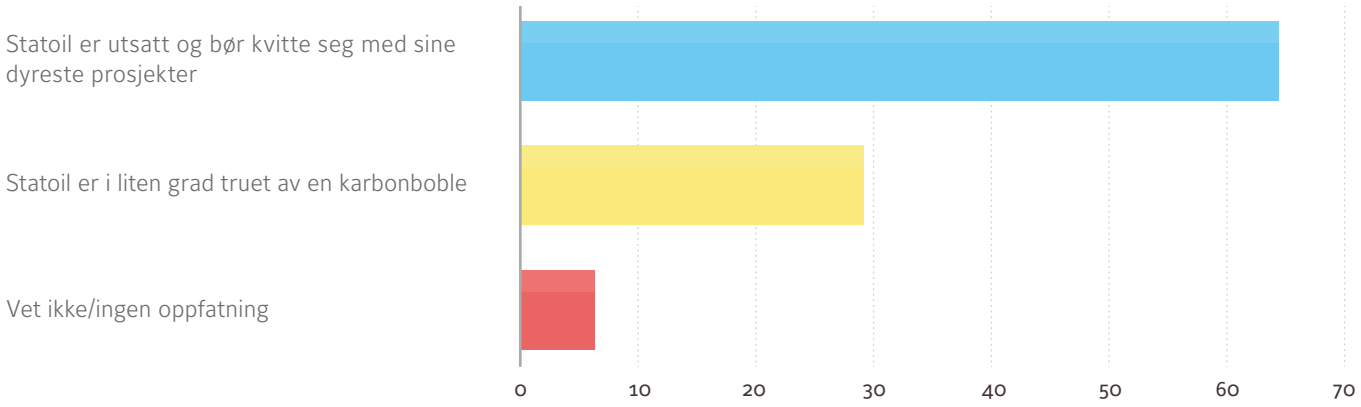

Analytikere i bl.a. Carbon Tracker Initiative advarer mot en karbonboble i finansmarkedene. Hvis klimapolitikken og omstillingen til et lavutslippssamfunn lykkes, vil verdien på fossil energi falle kraftig, mener de. Selskaper risikerer å tape store verdier som blir «stranded assets». Hvordan vurderer du Statoils posisjon? Prosent. N=48

Kilde: Norsk Klimastiftelse

Panelet ble her bedt om å gi utdypende kommentarer. Et utvalg:

«Statoil er utsatt, men syns formuleringen «kvitte seg med de dyreste prosjekter» var for enkel. Det er mye annet Statoil må gjøre for å drive trygt og sikkert, også med lave priser på olje og gass. Eksempelvis satse på mer kompetanseutvikling, sikre bedre beslutninger, bli dyktigere til å gjennomføre prosjekter og drifte anleggene. Tempoet må generelt dempes, men mange «dyre» prosjekter kan være kloke å stase på over lang tid, det har vi hatt mange eksempler på. Energivennlige og miljøvennlige prosjekter kan f.eks. være dyre på kort sikt, men smarte og kloke på lang sikt.»

«Verdens energiforbruk vil fortsette å stige, og det vil ta mange tiår før verden kan frigjøre seg fra fossil energi. Det vil kreve massiv innsats innen energieffektivisering, omlegging av infrastruktur og utbygging av CO2-fri energiproduksjon. Alternativet er nød, fattigdom, sult og krig. Karbonboble-teorien er derfor helt feil.»

«Statoils vekst-strategi, særlig i utlandet, er i betydelig grad basert på dyre ressurser, som dypt vann, Arktis og tjæresand. Sammensetningen på norsk sokkel er annerledes, men også der er Statoil økende eksponert mot dyre prosjekter, men i mindre grad hittil enn i utlandet.»

«Mange av Statoils mulige investeringer krever en oljepris som markedet vil slite med å opprettholde med en mer progressiv klimapolitikk. Kombinasjonen av økonomisk stagnasjon, og synkende kostnader for både fornybar energi og for skiferolje/gass kan gjøre mange prosjekter ulønnsomme. Skrinlegging av dyre prosjekter vil derfor være det eneste ansvarlige overfor eierne.»

STATENS EIERANDEL

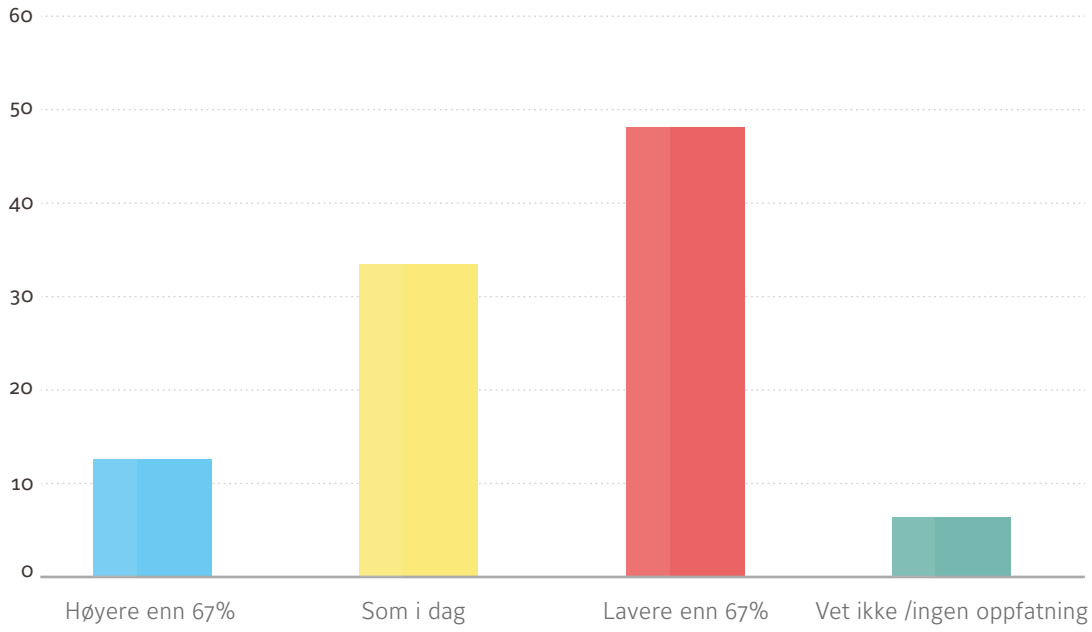

Staten eier nå 67 prosent av Statoil. Hvor stor bør etter din mening statens eierandel være? Velg ett svar. Prosent. N=48

Kilde: Norsk Klimastiftelse

ETT ELLER FLERE SELSKAPER?

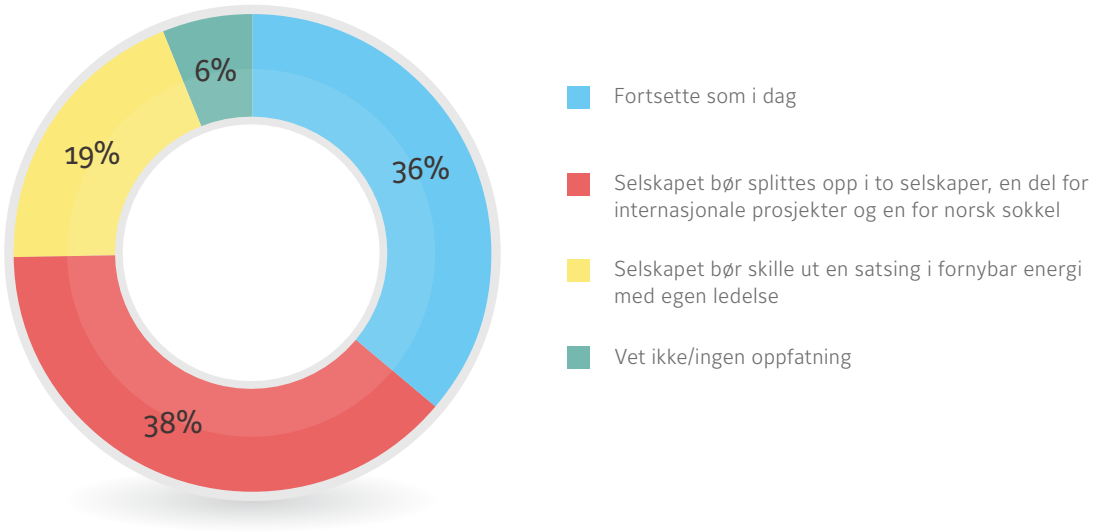

Statoil er i dag et internasjonalisert selskap med virksomhet både i Norge og en rekke regioner i verden. Hva er etter ditt syn den beste organiseringen av selskapet? Prosent. N=48

Kilde: Norsk Klimastiftelse

STATENS KARBONEKSPONERING

Holdning til påstander om den norske statens samlede eksponering mot olje og gass. Prosent.

Kilde: Norsk Klimastiftelse

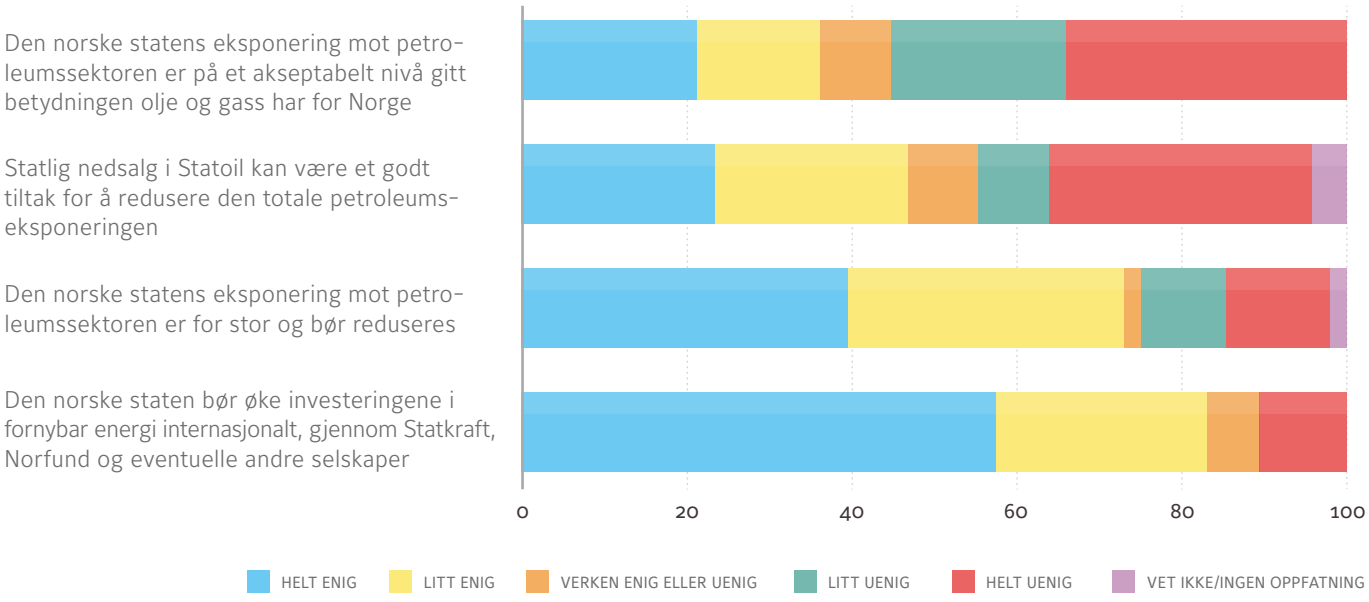

OLJESKATT – PÅ TIDE MED REGIMEENDRING?

Det norske oljeskatteregimet gir staten høye inntekter (78 prosent skatt), men gir samtidig stor risiko på statens hånd og stimulerer til investeringer. Hva er ditt syn på oljeskatteregimet? Ett svar. Prosent: N=48

Kilde: Norsk Klimastiftelse

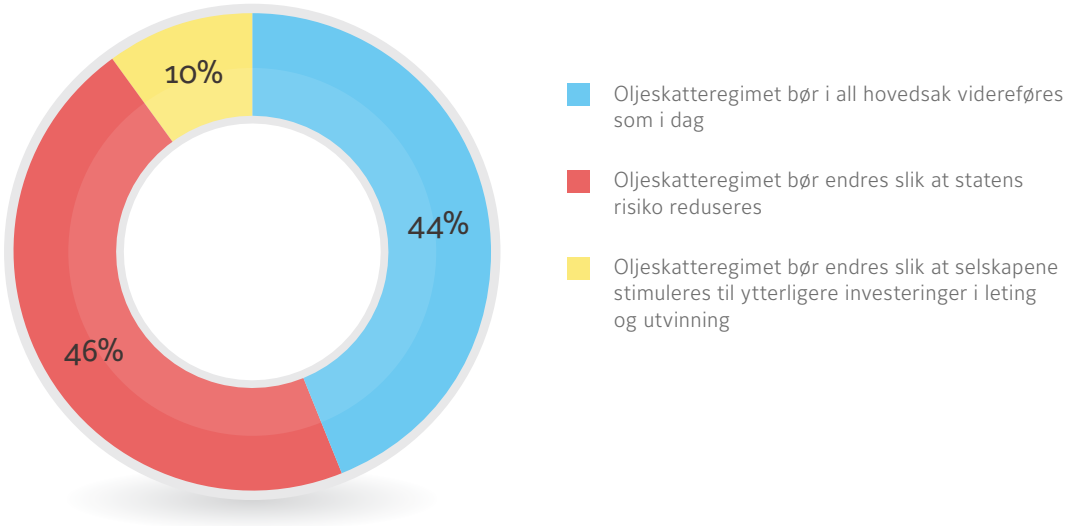

Panelet ble her bedt om å gi utdypende kommentarer. Et utvalg:

«Skatteregimet bør endres slik at det kan skilles mellom prosjekter/regioner/kategorier der det ikke er åpenbart at Staten vil tjene inn investeringene i løpet av levetid, som i Arktis, og prosjekter/regioner der det kan antas større grunnrente, hvor høy statlig risiko dermed er mer legitim.»

«Bør i tillegg vurdere egen produksjonsskatt på olje, slik at marginalt lønnsomme oljeprosjekter ikke blir gjennomført. Begrunnelse: Redusere globale CO2-utslipp.»

«Det norske oljeskatteregimet er et av verdens beste, av to grunner: 1. Det sikrer staten en veldig stor del av verdiskapingen. 2. Risikoen fordeles relativt jevnt mellom staten og selskapene, dette gjør at selskapenes forretningsmessige incentiver er sammenfallende med statens.»

«Statens risiko, med blant annet skatt, utvikling i olje- og gasspris, internasjonal klimadebatt og utvikling i teknologi, må også ses opp mot Statens eget eierskap i petroleumsindustrien. Husk at den norske stat eier 100% i Petoro, 67% i Statoil og aksjer for 100-talls milliarder i olje- og gasselskaper via Petroleumsfondet. Den norske stat er sånn sett eksponert mot risiko på alle fronter og det er bla derfor jeg mener at en eierskapsdebatt rundt blant annet Statoil er på sin plass. Ettersom Petroleumsfondet vårt relativt sett øker mer enn blant annet det norske BNP per år, og vi forutsetter at olje- og gassinvesteringene i Petroleumsfondet tar minst sin del av denne økningen, så kan vi klart si at den norske stat for tiden øker sin eksponering og risiko mot olje- og gassindustrien.»

GASS OG KLIMA

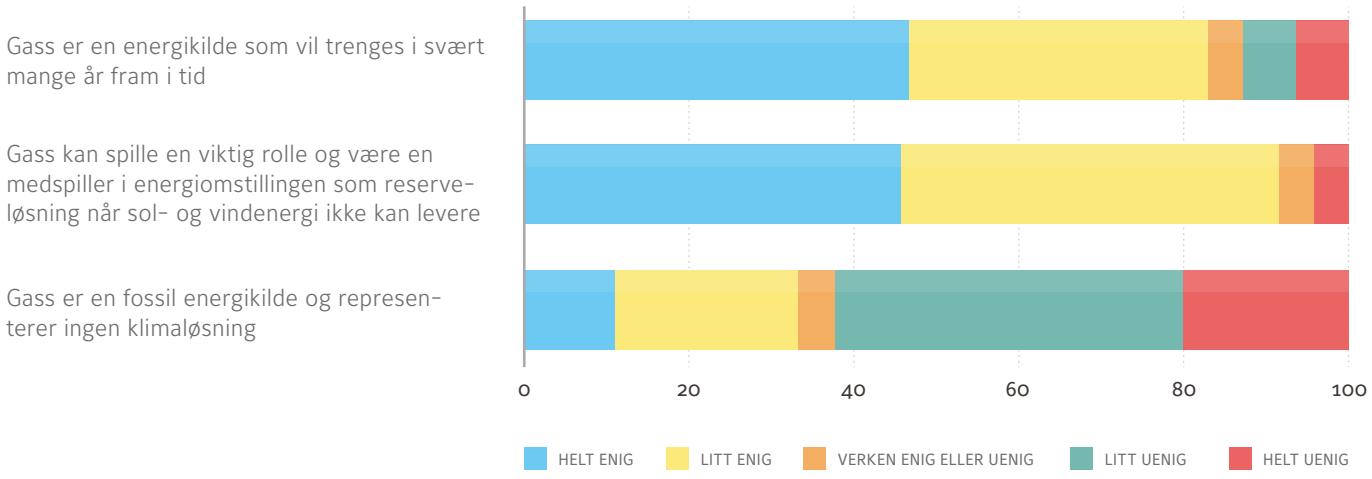

Holdning til påstander om gassens rolle i klimasammenheng.
Prosent.
Kilde: Norsk Klimastiftelse

GASS-PR

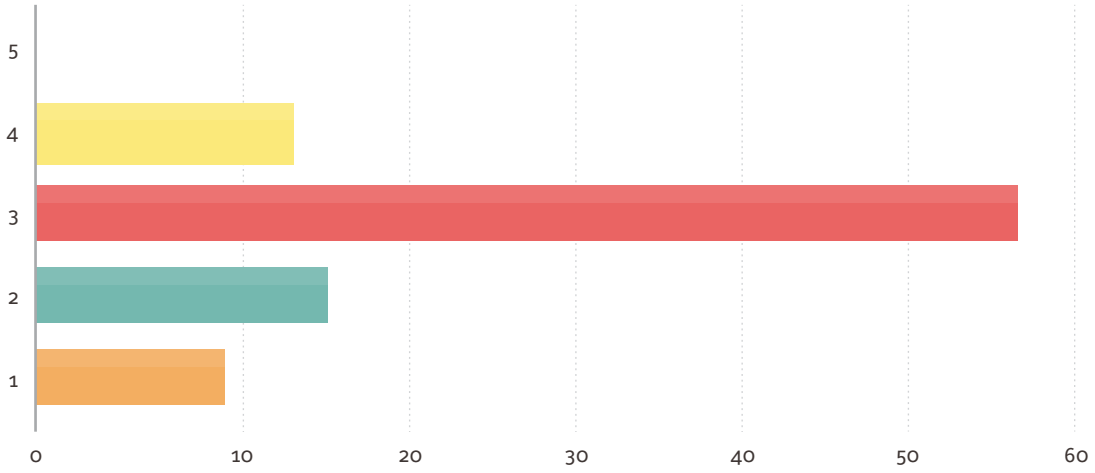

Hvor godt synes du Statoil har lyktes i sin markedsføring internasjonalt av gass som klimaløsning? Ranger markedsføringsinnsatsen på en skala fra 1 til 5, der 5 er høyeste karakter og 1 er laveste. Prosent. N=47

Kilde: Norsk Klimastiftelse

HVA VIL VI MED STATOIL?

Det er ikke lett å være oljeselskap i klimatrusselens tid. Hvor lenge kan strategien være et veddemål mot vellykket klimapolitikk?

AV ANDERS BJARTNES

Daglig leder, Norsk Klimastiftelse

Statoil er en gigant i norsk målestokk. Selskapet har 23000 ansatte og virksomhet i 36 land[1] , en børsverdi på 417 milliarder[2] og en historie som Norges viktigste redskap i utvinningen av petroleumsressursene på kontinentalsokkelen.

Statoil er også en svært viktig aktør i kraft av sin rolle som kunde. Selskapet handlet for svimlende 127 milliarder kroner fra norske leverandører i 2013.[3] Hvordan selskapet utvikler seg har stor betydning for fremtiden til et stort antall norske leverandørbedrifter og dermed for mange tusen arbeidsplasser også utenfor selskapets egen virksomhet. Statoil er derfor en industriell motor med stor betydning for Norge.

Statoil angår oss alle. Fordi Statoil er et stort selskap, og fordi staten eier 67 prosent av aksjene, har alle norske borgere rett til å ha en mening om selskapets atferd og strategi. Det er bred enighet om at politikerne ikke skal detaljstyre selskapet. Men betyr det at regjering og storting – som representant for eierne - skal holde seg unna også når det kommer til viktige strategiske veivalg som for eksempel om selskapet skal investere i fornybar energi?

Det finnes ikke opplagte svar på dette spørsmålet, men det er i høyeste grad legitimt å føre en debatt om dette og liknende spørsmål i det offentlige rommet.

I skrivende stund er Statoil uten konsernsjef, mens oljeprisen har falt dramatisk de siste månedene. Dette gir noen kortsiktige utfordringer av betydelig omfang.

Men hvor står selskapet i lys av klimapolitikken og endringer i energibildet som vil ha innvirkning på lengre sikt? Det er problemstillinger i et slikt langsiktig perspektiv som drøftes i dette notatet.

[1] http://www.statoil.com/no/about/inbrief/pages/default.aspx
[2] 9. januar 2015
[3] http://e24.no/naeringsliv/statoil-handlet-mer-med-norske-leverandoerer-i-2013/22764166

IEA`S ULIKE SCENARIER: OLJEETTERSPØRSEL OG OLJEPRIS

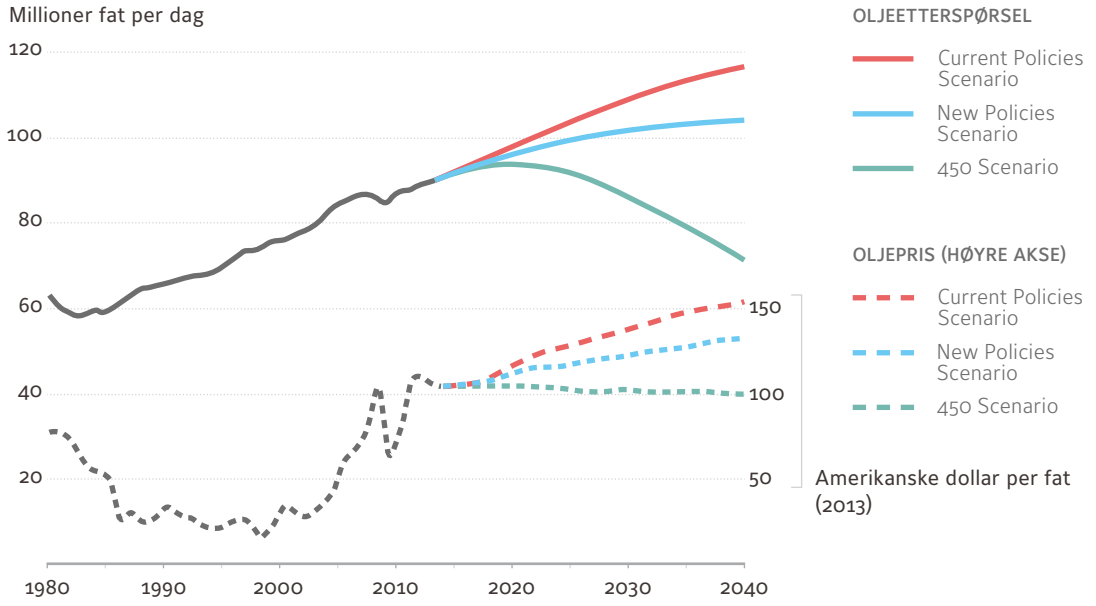

Denne grafen fra IEAs Wordl Energy Outlook (2014) viser hvordan oljeforbruket (og prisen) vil kunne utvikle seg i tre ulike klimascenarier. 450-scenariet er tograders-scenariet. New policy-scenariet ligger omkring der oljeselskapene tror utviklingen vil være. Klide: IEA

HVA BETYR KLIMAPOLITIKKEN OG HVOR GÅR ENERGIMARKEDENE?

Statoil har i likhet med alle de store oljeselskapene lagt til grunn at etterspørselen etter olje og gass vil øke i tiårene fremover. Essensen i denne fortellingen er at økende befolkning og økonomisk utvikling i fremvoksende markeder og utviklingsland vil gi etterspørselsvekst, selv om OECD-landenes oljeforbruk stagnerer.

Som de andre oljeselskapene har Statoil laget prognoser som peker mot en etterspørsel som langt overstiger oljeforbruket i IEAs tograder-scenario. Oljeselskapene tror ikke at klimapolitikken lykkes.

Amerikanske Exxon Mobil er tydeligere i sin språkbruk enn Statoil. Exxon Mobil mener det er «highly unlikely»[4] at tograders-målet nås. I et svar til investorer som stilte spørsmål om Exxons håndtering av karbonrisiko frem mot 2050, heter det følgende: *«ExxonMobil believes that although there is always the possibility that government action may impact the company, the scenario where governments restrict hydrocarbon production in a way to reduce GHG emissions 80 percent during the Outlook period is highly unlikely.»*

Derfor er det heller ingen grunn for investorer å frykte at Exxons reserver blir verdiløse.

«In assessing the economic viability of proved reserves, we do not believe a scenario consistent with reducing GHG emissions by 80 percent by 2050, as suggested by the «low carbon scenario,» lies within the «reasonably likely to occur» range of planning assumptions, since we consider the scenario highly unlikely.»

[4] http://energiogklima.no/blogg/bjartnes/klimatrusselen-mot-big-oil/

«We are confident that none of our hydrocarbon reserves are now or will become «stranded.» We believe producing these assets is essential to meeting growing energy demand worldwide, and in preventing consumers – especially those in the least developed and most vulnerable economies – from themselves becoming stranded in the global pursuit of higher living standards and greater economic opportunity.»

Dette er rene ord for pengene. En etterspørsel etter olje og gass i tråd med togradersmålet, altså en vellykket klimapolitikk, er usannsynlig, ifølge Exxon.

Statoil svarte høsten 2013 på en henvendelse fra den amerikanske tenketanken Ceres. Statoils «egenmelding» når det gjelder karbonrisiko er ganske lik den Exxon nå har levert, men legger større vekt på alvoret i klimatrusselen.

Statoil understreker at selskapet er for klimapolitikk:
«The 450 Scenario of the IEA is based on an assumption of climate policies being implemented globally within the next few years and that global GHG emissions from energy starts to decline before 2020. It is Statoil's view that such a development would be desirable and important. It is unfortunately not a realistic outcome. We see very few policy signs that would indicate the establishment of a strict, transparent and verifiable global climate agreement before 2020.»

Og videre:
«There is a need to underline the difference between Statoil's normative approach to climate change, where we support a fast development towards efficient policies and reduced emissions, and our estimation of what is the most likely development. Like any other commercial actor Statoil must base its decisions on our best available knowledge and analysis of current trends; – and these are reflected in our «Energy Perspectives.»

Det er altså forskjell på Statoils *normative* tilnærming og selskapets vurdering av hva som er den mest *sannsynlige* utviklingen. Det mest sannsynlige, og det selskapet bygger sine vurderinger på, fremkommer i analysen Energy Perspectives, heter det. Liknende formuleringer er brukt i Statoil-styrets respons på forslag til generalforsamlingen i 2014 om å avvikle oljesand-prosjektene i Canada og å droppe satsingen i Arktis.[5]

I generelle vendinger sies det at *«Statoil etterlever alle bestemmelser og reguleringer knyttet til klimautslipp i Norge og i alle andre land der selskapet opererer. Statoil støtter samtidig en strammere, mer åpen og kostnadseffektiv klimapolitikk; – i Europa og i andre regioner i verden.»*

> *«Statoil har i likhet med alle de store oljeselskapene lagt til grunn at etterspørselen etter olje og gass vil øke i tiårene fremover.»*

Men når styret kommenterer forslagene om at selskapet skal gå ut av canadisk oljesand og avvikle virksomheten i Arktis, så har ikke klimapolitikken lenger relevans:
«Styret står fast ved at verdens økende folketall og økt levestandard i utviklingslandene vil drive fram fortsatt økende energietterspørsel. Man anslår at områdene nord for Polarsirkelen inneholder en femtedel av verdens uoppdagede, teknisk utvinnbare olje- og gassressurser. De kan dermed bli en

[5] http://energiogklima.no/blogg/bjartnes/statoils-liv-og-laere/

betydelig bidragsyter til energiforsyningen i flere tiår fremover. Tilgang til nye leteareal-er, deriblant områder i Arktis, er avgjørende for selskapets ambisjoner ut over 2020.»

Både brevet til tenketanken Ceres og svaret til de kritiske aksjonærer er skrevet mens Helge Lund var konsernsjef. I Lunds tid kom det ingen tegn til overflaten som tilsier at Statoil kunne være i ferd med å revurdere sin strategi i lys av klimapolitikken. I et intervju i forbindelse med Lunds avgang, sendte imidlertid styreleder Svein Rennemo ut noen signaler som det er verd å merke seg. Overfor Aftenbladet[6] pekte Rennemo på tre utfordringer den nye sjefen må ta på seg:

- En styrking av industrien og norsk sokkels konkurransekraft
- Statoils ansvar til å bidra til fornybarsamfunnet
- En langsiktig verdiskapning for aksjonærene.

Statoil er ikke alene blant oljeselskapene om å måtte tenke nytt i lys av klimapolitikken. BPs tidligere toppsjef Lord Browne plasserte nok et visst ubehag hos mange toppledere og styremedlemmer i petroleumsbransjen da han senhøstes 2014 sa at mange energi- og gruveselskaper ignorerer den *«eksistensielle trusselen»* fra klimaendringer og klimapolitikk og må endre måten de opererer på.

Budskapet fra Lord Browne er at mange kull- og oljeselskaper ikke tar innover seg at skjerpet klimapolitikk og forsert energiomstilling vil endre rammene for virksomheten de driver.

Financial Times[7] siterer fra et innlegg Browne holdt på en konferanse i London i november 2014, der han sa at vitenskapens bevis på klimaendringer må anerkjennes. Men mange i oljesektoren vegrer seg mot det. Årsaken er ifølge Browne at «*this conclusion is not accepted by many in our industry, because they do not want to acknowledge an existential threat to their business».*

At Lord Browne ble lest med interesse blant mektige oljefolk, er det ingen tvil om. Statoils strategidirektør John Knight skrev på twitter:

«Statoil unequivocally accepts the IPCC view regarding climate change. We are not among those Lord Browne criticises».

Statoil er mange hakk bedre enn de fleste andre oljeselskaper når det kommer til å akseptere klimavitenskapen. Men når det gjelder neste steg, å akseptere konsekvensen av klimapolitikkens virkninger for forretningsvirksomheten, er Statoil i likhet med resten av oljebransjen fortsatt bakpå. Det er interessant å se at en innflytelsesrik aktør fra bransjens egne rekker - som Lord Browne er – nå deler denne grunnleggende analysen.

«Det er helt klart nødvendig at Statoil kutter kostnader. Men hvordan skal selskapet få til ny vekst på den andre siden av kostnadskuttene?»

Ifølge FT brukte han avtalen mellom USAs president Obama og Kinas Xi som eksempel. Det de er enige om, vil ikke kunne oppnås uten skjerpet politikk. Til sammen kan skjerpet politikk i USA og Kina ifølge Lord Browne redusere de to landenes samlede oljeforbruk med mer enn 17 milliarder fat de neste 15 årene. Så sa han: *«But many operators remain largely insensitive to the potential consequences of such policies».*

6 http://www.aftenbladet.no/energi/Statoil-styreleder---Kuttstrategien-star-fast-3536140.html

7 http://www.ft.com/intl/cms/s/0/697dc8de-7016-11e4-bc6a-00144feabdc0.html#axzz3OJit70kc

Lord Browne ville ifølge FT ikke være konkret om hva oljeselskapene bør gjøre, annet enn at de må akseptere klimavitenskapen og se *«the opportunities presented by a low carbon energy system»*.

ER STATOILS STRATEGI BÆREKRAFTIG PÅ LANG SIKT?

Statoil står som selskap overfor grunnleggende utfordringer. Spareprogrammer, salg av andeler og kutt i investeringsbudsjetter er symptomer. Stikkordene er klimapolitikk og energiomstilling som trussel mot selskapets langsiktige verdiskaping og vekst.

Etikken: Statoils talspersoner ytrer i skrift og tale stor bekymring over klimatrusselen, men selskapet legger likevel til grunn at klimapolitikken mislykkes. Statoils strategiske føringer og investeringsprofil bygger på en fremtidig energietterspørsel som langt overstiger det klimaet tåler.

Personene som er bemyndiget til å representere Statoil i klima- og energispørsmål i offentligheten, for eksempel sjeføkonom Eirik Wærness[8] og klimadirektør Hege Norheim[9], gir inntrykk av at Statoil legger FNs omforente togradersmål til grunn for sin virksomhet. Men Statoil tror ikke på togradersmålet. Statoil tror energiforbruket i verden vil utvikle seg i en bane som langt overstiger det vitenskapen sier at klimaet tåler.[10] Dette kommuniseres i analysen Energy Perspectives og i redegjørelser til generalforsamlingen, slik dette notatets første del viser. Begrunnelsen for å satse både på oljesand i Canada og på operasjoner i Arktis, er nettopp en fortsatt vekst i oljeetterspørselen langt inn i fremtiden. Statoil er ikke alene. Shell og Exxon er enig. Men hvor er etikken i en slik holdning?

Det er ingen grunn til å tvile på at Statoils ledere er opptatt av klima. Men selskapet kan ikke i evigheter drive dobbeltkommunikasjon der verbale bekymringer går i en retning, mens strategiske føringer og pengestrømmer peker motsatt vei. Det er ikke samsvar mellom liv og lære.

Politikken: Statoils svar på alle spørsmål om klimapolitikk har tradisjonelt vært at det trengs en global pris på CO2-utslipp.[11] Det er løsningen som skal fikse alt. Tilsynelatende viser dette at selskapet tar klimaproblemet på alvor, men det er også et svar som løfter ansvar vekk fra selskapets egne vurderinger og over på politikernes skuldre.

En global, og tilstrekkelig høy, CO2-pris ville vært en fordel. Men det er ingenting som tyder på at man får et globalt klimaregime av en slik type som Statoil ønsker seg – og derav en lik CO2-pris.[12] En global CO2-pris forutsetter en bindende avtale med et forpliktende utslippstak.

«Statoil er ikke alene blant oljeselskapene om å måtte tenke nytt i lys av klimapolitikken.»

Hvis noe er sikkert foran klimatoppmøtet i Paris til høsten, er det at vi ikke får en avtale i tråd med en slik modell. Det blir ikke noe globalt utslippstak og dermed en global karbonpris.

Den klimapolitiske virkeligheten Statoil og andre energiselskaper må forholde seg til er et lappeteppe av politiske virkemidler og regimer med ganske lav oversiktlighet og forutsigbarhet. Samtidig skjer det omfattende

8 http://www.aftenbladet.no/meninger/Betyr-det-noe-hvor-olje-og-gass-produseres-3438711.html
9 http://www.dn.no/nyheter/energi/2014/08/28/1537/Energi/statoildirektr-mener-kutt-gir-klimalft
10 http://energiogklima.no/blogg/bjartnes/klimatrusselen-mot-big-oil/
11 http://www.statoil.com/no/NewsAndMedia/Multimedia/Pages/ONS2014_ASustEnergyFuture_HelgeLund25Aug2014.aspx
12 http://www.dn.no/meninger/kommentarer/2014/09/03/2157/P-innsiden/co2pris-hvilken

teknologiske endringer som hver eneste dag forbedrer den fornybare energiens konkurransekraft mot kull, olje og gass.

Både ut fra etiske og politiske betraktninger må Statoils styre og ledelse stille spørsmål om hvordan det er ansvarlig og riktig å opptre i en verden der klimapolitikken lykkes – men uten en avtale som gir en global pris på CO2.

Strategien: Det er en tiltakende bekymring i finanskretser over oljeselskapenes neglisjering av risiko knyttet til fremtidig energietterspørsel i lys av skjerpet klimapolitikk og forsert energiomstilling. Hvilke prosjekter vil bli ulønnsomme i en verden der oljeforbruket flater ut og faller.[13] For Statoil er det særlig satsingen i Arktis som er utsatt. Dette er fortellingen om karbonboblen.

Oljeprisfallet har gjort denne usikkerheten betydelig større og vil helt sikkert føre til at en rekke kostbare petroleumsprosjekter utsettes eller skrinlegges. Rystad Energi har beregnet at investeringer for svimlende 150 milliarder dollar vil bli lagt til side i 2015 i forhold til tidligere bekjentgjorte planer.[14] Fra klimaståsted er dette positivt. Karbonboblerisikoen dempes og investeringer går til sektorer der de vil gjøre mer gagn.

Et oljeselskap som Statoil trenger en mye høyere oljepris enn dagens 60 dollar fatet for å kunne forsvare både utbyttebetalinger og dagens investeringsnivå.

Ingen kan vite om oljeprisen kommer opp på gamle høyder. Fallet det siste halvåret er først og fremst tilbudsdrevet – den amerikanske skiferoljen kan utvinnes i store volum og svekker derfor behovet for dyrere olje. Samtidig er det sterke trender i retning av dempet etterspørselsvekst.

Det kan selvsagt hende at dagens lave priser fører til så sterke investeringsreduksjoner at en ny prisboom vil følge om noen få år. Men her vil klimapolitikk og energiomstilling spille en viktig rolle. For eksempel er det en svært positiv trend gjennom høstmånedene 2014 at en rekke land, for eksempel India, Indonesia og Kuwait, har kuttet subsidier i tråd med oljeprisfallet. Det er nesten bare i USA at de lavere oljeprisene slår rett inn i markedsprisene. Ellers i verden er olje stort sett subsidiert eller beskattet. Utslagene på bensinpumpen blir ikke så stor.

«Statoil overså i likhet med resten av den fossile energisektoren hvordan solenergien var i ferd med å vokse frem som et reelt alternativ.»

Helge Lund ville hverken snakke om Statoil eller sin nye jobb i BG Group da han ble intervjuet under NHOs årskonferanse i begynnelsen av januar. Men han tror oljeprisen skal opp igjen, og han mener man må se til de *«fundamentale faktorer over tid. Man må se på den langsiktige marginalkostnaden for å få frem ny produksjon. Det er det som over tid vil avgjøre prisbildet,»* sa Lund.[15] Lykkes klimapolitikken, vil oljeetterspørselen være langt lavere et par tiår frem i tid enn om klimapolitikken mislykkes. Dette vil påvirke prisen. I følge IEA vil oljeetterspørselen i et togradersscenario i 2040 være omkring 30 millioner fat om dagen lavere enn i new policy scenariet – et scenario som er omtrent i tråd med Statoils eget fremtidssyn.

[13] http://www.ft.com/intl/cms/s/5a2356a4-f58e-11e3-afd3-00144feabdc0,Authorised=false.html?_i_location=http%3A%2F%2Fwww.ft.com%2Fcms%2Fs%2F0%2F5a2356a4-f58e-11e3-afd3-00144feabdc0.html%3Fsiteedition%3Duk&siteedition=uk&_i_referer=#axzz3C-QHt9bhb

[14] http://energiogklima.no/nyhet/oljeinvesteringene-stuper-i-2015/

[15] https://www.dn.no/nyheter/energi/2015/01/08/2158/Olje/tror-p-nytt-oljehopp

SLIK TAPER OLJESELSKAPENE PÅ LAVERE PRIS

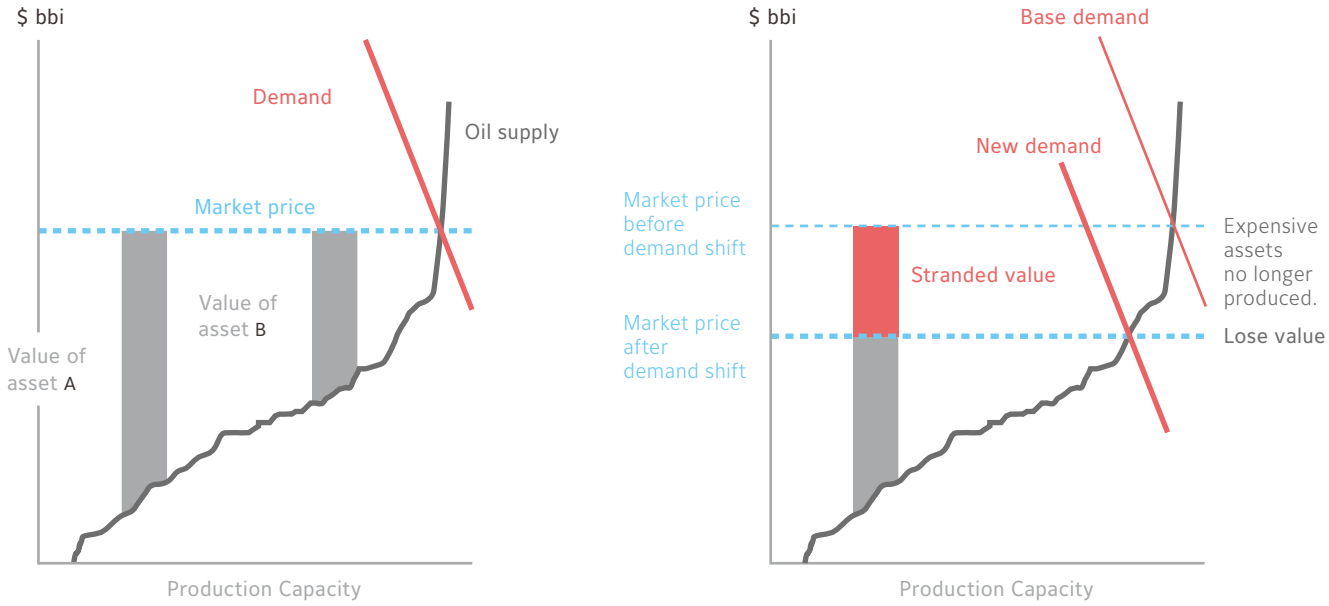

Denne grafen, hentet fra Climate Policy Initiative, viser hvordan oljeselskapene taper «dobbelt» hvis etterspørselen faller. Kilde: Climate Policy Initiativ.

Denne grafen, hentet fra Climate Policy Initiative, viser hvordan oljeselskapene taper «dobbelt» hvis etterspørselen faller. Redusert oljeforbruk gjør at produsentene taper på to måter. De dyreste prosjektene trengs ikke og blir derfor ikke bygget ut. Men viktigere er verditapet på resten av produksjonen, fordi lavere priser gir langt lavere marginer på de billigste prosjektene. Noen krevende spørsmål reises: Hvordan kan Statoil oppnå lønnsom vekst i et lavutslippssamfunn der markedet for hovedproduktene olje og gass stagnerer og etter hvert faller?

Er selskapets strategi og forretningsmodell bærekraftig i det lange løp?

La det følgende resonnementet få en sjanse: Egentlig etterspør ikke samfunnet produktene Statoil leverer, altså olje og gass. Det samfunnet egentlig etterspør er energitjenester: Biler som går, varme hus, lys og lykter.

Kull, olje og gass har i et par hundre år vært den viktigste råvaren i produksjonen av energitjenester. Det er de fossile energikildene som har gitt verden lys og varme, og som har gjort det mulig å transportere folk og varer i biler, båter og fly.

Men hva skjer når energitjenester kan produseres og leveres billigere og mer effektivt – og med færre skadevirkninger på miljø, liv og helse – på andre måter enn ved å brenne kull, olje og gass. Klimapolitikk og en rivende teknologisk utvikling, paret med kostnadsveksten i utvinningen av fossil energi, gjør at dette går bare en vei.

Hvor fort er usikkert, men retningen er det ingen som helst tvil om.

Det er selvsagt riktig at det også i tiårene fremover vil være stort behov for olje og gass, men spørsmålet er *hvor mye* som vil trenges. Vil markedet etterspørre den dyreste oljen og gassen – som fra Arktis – eller klarer vi oss uten den?

Det er helt klart nødvendig at Statoil kutter kostnader. Men hvordan skal selskapet få til ny vekst på den andre siden av kostnadskuttene?

- Ved ytterligere satsing i utilgjengelige petroleumsprovinser, noe som i realiteten er et langsiktig veddemål mot klimapolitikken?
- Eller ved å omdefinere seg til et selskap som også leverer energitjenester, der oppstrøms olje- og gassutvinning – inntil videre – er en del av forretningen?

Å være et selskap som utelukkende driver oppstrøm olje og gass er i lys av klima- og energiomstilling neppe en bærekraftig forretningsmodell i det lange løp. Statoils aktivitet er knyttet til store enkeltprosjekter med lange levetider. Dermed er selskapet sårbart både når det gjelder kontantstrøm og risiko knyttet til markedsendringer. Endringer i omgivelsene, som billig solenergi og forsterket klimapolitikk, utgjør en stor trussel. Dette er forhold selskapet i liten grad kan påvirke.

Denne virkelighetsbeskrivelsen bør egentlig ikke være veldig kontroversiell. Men ulike «stakeholdere» vil ha ulike interesser når det gjelder selskapets strategiske veivalg.

Statoils private aksjonærer har større grunn til å være opptatt av aksjekursen enn staten. Tiltak som styrker aksjekursen på kort sikt – som innsparingsprogrammer og investeringskutt - vil derfor bli applaudert av aksjemarkedet. Staten har et tilnærmet evighetsperspektiv på sitt eierskap, og kortsiktige svingninger i aksjemarkedet har derfor ikke så stor betydning. Ikke en gang den blå-blå regjeringen ser ut til å være interessert i å selge seg ned.

Professor Klaus Mohn skrev i sin spalte på Sysla[16] i fjor sommer at staten bør forlate Statoil i takt med at Statoil forlater staten. Oppbyggingen av den internasjonale aktiviteten gir gradvis den norske delen av Statoil mindre tyngde, og dette er ifølge Mohn et argument for statlig nedsalg.

Det er lett å følge Klaus Mohn her. Det gir selvsagt ingen mening at den norske staten eier to-tredeler av et selskap som satser tungt på å ekspandere i høyrisiko-enden av den globale petroleumsindustrien.

Statoil har rendyrket rollen som et «teknologisk oppstrømselskap» – det betyr leting etter olje i alle krevende kriker og kroker på kloden; Nicaragua, Russland, Colombia. Sammenholdt med satsingen i Arktis, en sånn passe vellykket operasjon i USA, og den canadiske oljesanden som klump om foten, skal det graves grundig for å finne argumenter *mot* et statlig nedsalg.

Fra de ansatte og fagbevegelsens side vil det viktigste argumentet være knyttet til hvordan Statoil best sikrer arbeidsplassene både internt i selskapet og i alle virksomhetene som på en eller annen måte har Statoil som kunde. Den sterke internasjonale satsingen har helt sikkert gitt positive følgevirkninger for norsk leverandørindustri, men styrke i den globale petroleumsindustrien er bare en «hedge» i den grad nedtur i norsk oljesektor ikke følges av en tilsvarende nedgang internasjonalt. En nedgang i norsk oljesektor som skyldes at ressursene er hentet opp, er noe annet enn en generell nedtur i den globale oljeindustrien der kostbare prosjekter skrinlegges fra pol til pol. Det er det siste vi nå ser utfolde seg.

Sett fra statens ståsted kan rene finansielle argumenter tale i retning av høsting, altså at selskapet tømmer norsk sokkel for olje under høyt skattetrykk, mens det tas høye utbytter og reinvesteres minst mulig. Slik vil Statoil kunne levere godt med penger til staten, men ikke være et selskap som vokser.

Fra de ansattes – og selskapets ledelse – er dette ingen attraktiv strategi. Det er ikke

[16] http://www.sysla.no/2014/08/24/meninger/milliardaer-utan-musklar/.U_ohimlSWNY.twitter

så morsomt å være gitt en sakte dødsdom, med nye kostnadsreduksjoner og nedbemanning år etter år.

Det er morsommere å vokse, og det er aller morsomst når veksten er lønnsom – da er både ansatte og aksjonærer fornøyde. Så blir spørsmålet: Kan Statoil vokse lønnsomt uten å gå inn i andre ting enn utvinning av olje og gass?

I et scenario der etterspørselen etter selskapets produkter gradvis svekkes og prisene blir liggende på lave nivåer er svaret trolig nei. Skal svaret være ja, må i så fall Statoil være vesentlig flinkere og mer kostnadseffektive enn alle andre konkurrenter og vinne betydelige andeler i et fallende marked.

I et scenario der etterspørselen etter olje og gass fortsetter å øke og prisene gradvis følger med oppover, er bildet selvsagt annerledes. Men da snakker vi om en verden der klimapolitikken feiler på bred front.

STATOIL I FORNYBAR ENERGI – EN POLITISK «PLIKT»

Statoil fikk i 2009 endret formålsparagrafen slik at ikke bare olje og gass, men også «andre energiformer» skulle være en del av selskapets virksomhet. Dette var i Terje Riis-Johansens tid som olje- og energiminister, og han ønsket at Statoil skulle synliggjøre satsingen på fornybar energi. Dette var omtrent samtidig med at Statoil var i ferd med å sette opp den flytende Hywind-vindmøllen utenfor Karmøy. Selskapet hadde også noen landbaserte vindprosjekter som senere ble solgt. Statoil pekte ut offshore vindkraft som den delen av fornybar energi-sektoren hvor man hadde komparative fortrinn, og har sammen med Statkraft bygd ut et par offshore vindparker i Storbritannia. Men ingen ting i Statoils kommunikasjon med omverdenen har tilsagt at man har sett på satsingen i offshore vindkraft som strategisk viktig. Inntrykket som ble skapt i Helge Lunds tid er at dette var noe man ikke gjorde av glede eller lyst, men av politisk «plikt».

«Selskapet har ingen posisjon i det fornybare og desentrale og blir derfor sårbart i det grønne skiftet.»

I et intervju i Stavanger Aftenblad i 2010[17] het det at *«konsernsjef Helge Lund skal teste ut grønnmalingen i tre-fire år til, før han bestemmer seg for om oljeselskapet fortsetter med havvind og andre former for ny fornybar energi.»*

– 99,5 prosent av Statoils virksomhet er knyttet til olje og gass. Dersom fossile brensler også de neste tiårene vil dominere det globale energibildet, må vi innen tre-fire år vurdere om det er riktig å satse på både olje og gass og ny fornybar energi, slik vi gjør i dag, sier konsernsjefen i Statoil Helge Lund.

Han mener en av de viktigste oppgavene framover blir å få ned kostnadene på fornybar energi.

– Spørsmålet er om vi er de rette til å ta disse utfordringene eller om vi skal rendyrke rollen som olje- og gasselskap og med full satsing på renest mulig produksjon, og rensing av CO2, sier Lund.

Aftenbladet beskriver Lund som straight og ordentlig, sjarmerende og dyktig, speiderlederen som har blitt voksen.

[17] http://www.aftenbladet.no/spesial/ons/Statoil-sjefen-vurderer-a-kutte-ut-fornybar-energi-1959391.html

«Men det hender temperaturen stiger. Blant annet når han kritiseres for å være lite opptatt av fornybar energi», skriver Aftenbladet. Så er Helge Lund sitert slik:

– Mange vil at Statoil skal investere i alle mulige former for ny fornybar energi, ofte uavhengig av realistiske muligheter for lønnsomhet innen rimelig tid. Det er et enkelt standpunkt for alle som ikke er pålagt å drive lønnsomt. Men jeg vet hvem som får skylden dersom Statoil satser fem milliarder kroner på noe som er pop i dag, men en fiasko om fem år, sier Lund bestemt.

Snart fem år etter at dette intervjuet sto på trykk, er det grunn til å spørre om Helge Lund så fornybar energi som en slags døgnflue. Men problemstillingen han trekker opp er reell. Er det riktig av Statoil å fortsette en ganske halvhjertet satsing på fornybar energi? Bør selskapet trekke seg ut, eller gire opp kraftig?

Det kanskje viktigste skiftet i energisektoren gjennom de snart fem årene som har gått siden Helge Lund ga dette intervjuet, er prisfallet i solenergi. Olje- og gassfolk vil nok hevde at det er skiferoljen, men solenergiens fremvekst representerer trolig et mer fundamentalt skifte.

Statoil overså i likhet med resten av den fossile energisektoren hvordan solenergien var i ferd med å vokse frem som et reelt alternativ. McKinsey presenterte for eksempel i 2012 analyser som konkluderte med at prisfallet man har sett de siste årene etter alt og dømme vil fortsette. Det er ikke snakk om hokuspokus-løsninger, men om gradvise forbedringer som delvis handler om forskningsbaserte fremskritt, og delvis om markedsmodning. Det dreier seg om kontinuerlig forbedring, kostnadsreduksjoner i alle ledd.

Istedenfor å lytte til McKinsey, lente Statoil seg til IEAs presentasjoner av makrobildet i energifeltet som tilsier at det *ikke* at det er i ferd med å skje en grunnleggende forandring i energisektoren. I sine «executive summaries» gir IEA en overfladisk innsikt, på grensen til det fordummende. Man må bak, lenger ned – til ganske nerdete detaljer for å se hva som er i ferd med å skje. IEA har undervurdert veksttakten i vind og solenergi fundamentalt og institusjonens «new policies scenario» som hver høst presenteres i Norge i regi av Statoil, viser at sol og vind også i fremtiden bare vil være ganske marginale energikilder.

Hvor langt ute på jordet IEA har vært i sine vurderinger av solenergien, er blant annet dokumentert av Terje Osmundsen i rapporten «IEA and solar PV: two worlds apart».[18]

Fremtiden er fornybar. Men den er også desentral. Det grønne skiftet kjennetegnes ved at energiløsninger utvikles i mindre skala. Ny teknologi og kombinasjon av teknologier – for eksempel sol og batterier – endrer energimarkedene.[19] Hver enkeltinvestering er ikke så stor, og prosjekter kan realiseres hurtig. Derfor kan store forandringer inntreffe svært raskt – når mange aktører gjør det samme samtidig.

Fallende priser på solenergi har på noen få år gjort solcellestrøm konkurransedyktig i en lang rekke markeder. Men vi har bare sett begynnelsen. Når solcelle-strømmen kan konkurrere med prisen folk betaler for strømmen fra nettet, ligger det til rette for raske endringer.

Solenergien er revolusjonerende fordi den dreper gamle halv- og helmonopoler. Alle kan lage sin egen strøm. Solenergien forstyrrer prisdannelsen i kraftmarkedene. De tyske energikjempenes skjebne skyldes i stor grad solenergiens gjennombrudd.

[18] http://energiogklima.no/blogg/olav-anders-oevreboe/report-iea-much-too-pessimistic-on-solar-pv/
[19] http://energiogklima.no/nyhet/rapporter/spar-gjennombrudd-for-solcellerelbilbatteri/

Den desentraliserte kraftproduksjonen har endret rammene for energisystemets virkemåte, akkurat som internett har snudd opp ned på det aller meste i medie- og underholdningsindustrien de siste to tiårene. E-Ons beslutning høsten 2014 om å splitte selskapet, grovt sagt i en fornybar og en fossil del, er et kraftfullt uttrykk for denne utviklingen.

Kraftsektoren går fra en slags «sovjet-modell» der store og sentraliserte enheter med enveis distribusjon suppleres og kanskje overtas av et system som likner med på internett – en rekke små enheter som både produserer og konsumerer – og som er knyttet sammen. I likhet med den tradisjonelle kraftsektoren er petroleumsbransjen svært langsiktig og bygget opp rundt store, sentraliserte enheter. Unntaket i oljesektoren er skiferoljen der ledetidene er mye kortere og et mylder av aktører deltar.

EN NY FORRETNINGSMODELL

Statoil opererer i en del av energisektoren som er meget langsiktig. Strategien er finpusset i retning av satsing på oppstrøm olje- og gass, gjerne i krevende og ugjestmilde områder, enten det er i Arktis eller i politisk vanskelige regioner. Fellestrekket er at det tar meget lang tid fra et prosjekt besluttes igangsatt til inntektene kommer. Ledetidene er lange.

I den grad Statoil har tatt en posisjon i fornybar energi, er det i offshore vindkraft. Offshore vindkraft har det samme kjennetegnet som selskapets øvrige virksomhet når det kommer til ledetider og enkeltprosjektenes størrelse. Det er store enkeltinvesteringer med lange planleggingshorisonter.

Selskapet har ingen posisjon i det fornybare og desentrale og blir derfor sårbart i det grønne skiftet.

Statoil kan kompensere for denne risikoen ved å vokse i den fornybare delen av energisektoren, men det forutsetter at det omdefinerer seg til et selskap som leverer energitjenester. Man må tørre å bite seg selv i halen, spise seg selv, heller enn å bli spist av andre – slik Schibsteds konsernsjef Kjell Aamot formulerte det da selskapet lot digitale satsinger erodere papiravisenes inntektsgrunnlag.

Statoils styre og ledelse bør spørre seg om selskapet er riktig strategisk posisjonert, eller om det bør satse på å utvikle forretningsområder som både er lavkarbon/fornybare og desentrale.

«Man må tørre å bite seg selv i halen, spise seg selv, heller enn å bli spist av andre – slik Schibsteds konsernsjef Kjell Aamot formulerte det da selskapet lot digitale satsinger erodere papiravisenes inntektsgrunnlag.»

Forretningsideen til et omstilt Statoil vil ikke lenger være å pumpe olje og gass, men å levere samfunnet energitjenester det trenger og etterspør. Statoil kan bli en stor aktør i fornybar energi. Utvikling og utbygging av hybridkraftverk på sol, vind og gass – eller sol, vind og diesel i utviklingsland – er et godt eksempel. Med hybride kraftverk kan man levere samme volum strøm med vesentlig lavere forbruk av gass eller diesel. Jo større fornybar komponent, jo mindre CO2. Billigere kraft blir det også.

Dette vil være en langsiktig bærekraftig forretningsmodell som også gir rom for olje- og gassproduksjon, men der dette ikke er selve målet med virksomheten. Målet er å levere energitjenester folk har bruk for, som bringer verden fremover, og som er forenlig med et togradersmål.

Finansielt vil oppsiden være at veien er langt kortere fra investering til kontantstrøm enn i oppstrøm olje og gass. Store solkraftverk kan planlegges og bygges på noen måneder. Supplerende gasskraftverk har også ganske kort byggetid. Dette er markeder i vekst. Det kommer uansett.

OPPSUMMERING

Det er ikke lett å være oljeselskap i klimatrusselens tid. Det vil trenges mye olje og gass lenge, også i en verden som håndterer klimautfordringen. Men det vil kreves langt mindre fossil energi i en verden som lykkes enn i en verden som mislykkes. Et oljeselskap som skal ha fremtiden for seg må derfor spørre: Bidrar vår nåværende forretningsmodell til at verden blir et bedre sted? Hvordan kan vi bidra til at klimapolitikken lykkes – og samtidig tjene penger på omstillingen?

«Er det riktig av Statoil å fortsette en ganske halvhjertet satsing på fornybar energi?»

[17] http://www.aftenbladet.no/spesial/ons/Statoil-sjefen-vurderer-a-kutte-ut-fornybar-energi-1959391.html

STATOIL OG DET GRØNNE SKIFTET, HVILKEN STRATEGI BØR STATEN VELGE FOR SELSKAPET?

Statoil kan bidra til å finansiere økte investeringer i ren energi. Investeringsmidler kan frigjøres enten ved at staten som majoritetsaksjonær krever økt utbytte eller ved salg av aksjer.

AV TELLEF THORLEIFSSON:

Siviløkonom fra NHH, master fra London School of Economics and Political Science. Var med på å starte ventureselskapet Northzone i 1996 og er i dag partner og daglig leder i selskapet. Thorleifsson arbeider mest med investeringer i teknologiselskaper og har hatt en rekke styreverv særlig i tidlig-fase teknologiselskaper.

Dersom jeg våknet opp i morgen, og en privatsjåfør sto utenfor huset mitt for å ta meg med på jobben som ny næringsminister, ville min prioriteringsliste første dag på jobb vært veldig forskjellig fra listen til Monica Mæland. Privatisering av flytoget ville stått langt ned på listen. Flytoget er i rute, billettprisen er grei, og et privat monopol er sjelden bedre enn et offentlig monopol. Flytoget vil fortsatt gå på skinner. Derimot ville jeg fått med meg olje- og energiministeren og gjort noen større grep i eierskapet av Statoil.

Statens eierposisjoner i Hydro, Yara, Statoil og Telenor er historisk betinget. Men det skapes nå netto ingen nye arbeidsplasser i Norge i disse virksomhetene. Både Statoil og Telenor kutter antall ansatte i Norge. Staten har også tradisjonelt fremstått som passiv eier. Administrasjonen har hatt mye makt, og de statsoppnevnte styremedlemmene har primært fungert som kontrollinstanser og et organ for valg av nye ledere. Ansvarlig statsråd har riktignok spilt en aktiv rolle i oppnevningen av nye styrerepresentanter, men forhold knyttet til utbyttegrad og strategi har hovedaksjonæren i liten grad vært involvert i. Dersom Røkke, Hagen eller Fredriksen hadde eid 2/3 av et selskap som Statoil hadde de utøvd en vesentlig mer aktiv rolle. Det er intet til hinder for at staten som hovedaksjonær nå kan og bør tenke nytt.

AS Norge har i utgangspunktet en betydelig olje- og gasseksponering. Foruten Statoil,

har vi Petoro samt Oljefondets eierinteresser i olje og gass internasjonalt. I tillegg utgjør inntekter fra sysselsetting og skatteinngang fra oljerelatert industri- og tjenestevirksomhet en viktig del av statens inntekter. Prisutviklingen på olje de tre siste månedene illustrerer tydelig at dette er risikabelt. Oljeprisen er syklisk, og Norge burde redusert sin oljeeksponering. Dernest, og ikke minst, burde Norge som kapitalist i vesentlig større grad investert i ren energi.

«Det er ingen gode argumenter for at staten skal satse offensivt som investor i olje- og gassfelt internasjonalt.»

Det er ingen gode argumenter for at staten skal satse offensivt som investor i olje- og gassfelt internasjonalt. Vi bør heller utnytte potensialet for utvikling av nye prosjekter i ren energi i andre deler av verden. Med vår store kapitalbase kan selv et lite land som Norge gjøre noe aktivt for å redusere verdens CO2-utslipp, men det må satses globalt. Prosjekter innen ren energi må selekteres internasjonalt av kompetente miljøer på samme måte som oljeselskapene sikrer seg sine rettigheter innen olje og gass. Statkraft, SN Power og Scatec Solar representerer kompetansemiljøer som det her kan satses på. Statkraft har 3600 ansatte og prosjekter i mange land. Dette kan styrkes vesentlig. Et alternativ vil også være å etablere et nytt statlig selskap som bygger seg opp som et industrilokomotiv innen fornybar energi, for eksempel et StatSun. Dette kan danne grunnlaget for fremtidig vekst.

For å finansiere økte investeringer i ren energi kan Oljefondet spille en viktig rolle, men i tillegg kan Statoil være en sentral brikke. Statoil kan bidra til å finansiere denne satsningen. Dette kan entes gjøres gjennom økte utbytter eller gjennom salg av aksjer. I forkant av den senere tids store oljeprisfall ville det vært naturlig å foreslå at Statoil burde økt sin utbyttegrad. Utbyttegraden har vært vesentlig høyere i Statkraft enn i Statoil, hvilket er et paradoks. Økte utbytter i Statoil ville tilført staten betydelige midler og begrenset Statoils ressurser til store risikable investeringer i land som Angola og Brasil. På kort sikt er dette nå dessverre urealistisk. Statoil har påtatt seg store investeringsforpliktelser og vil trolig få negativ kontantstrøm etter investeringer allerede i 2015.

Men staten kan selge aksjer. For å sikre at hovedkontorfunksjonen opprettholdes i Norge er det tilstrekkelig at staten eier ned mot 20%, eller i hvert fall ikke mer enn 34%. Et nedsalg fra 67% til 34% vil frigjøre ca NOK 140 mrd. Hadde jeg vært statsråd ville jeg derfor foreslått et større nedsalg i Statoil, dvs. en delprivatisering. Stoltenberg-regjeringen kjøpte seg opp til 67% etter fusjonen med Hydros olje og gassvirksomhet i 2007. Det var et feiltrinn, og det har vært en dårlig investering. Noen vil kanskje hevde at »timingen» nå er feil etter at oljeprisen har falt med 50%. Det er godt mulig, men umulig å spå. De såkalte oljeanalytikerne tar konsekvent feil i sine prognoser.

Det vil uansett være riktig for AS Norge å trekke ressurser ut av Statoil og å få dette satt i arbeid innen ren energi. Man kan også vurdere et gradvis nedsalg og overføre verdier etter hvert som kapitalen kan settes i arbeid i vannkraft, solkraft eller vindenergi. En splittelse av selskapet har vært foreslått av noen analytikere. Men dette vil redusere selskapets slagkraft og ikke umiddelbart tilføre staten økt likviditet til å finansiere opp StatSun. Et rent nedsalg er en enklere løsning.

«Statoil bør fortsette med det de er gode på og det er å utvinne hydrokarboner.»

Mht Statoils strategi så bør selskapet hurtigst mulig selge seg ut av oljesand og de mest forurensende internasjonale prosjektene med høye utvinningskostnader. En lav oljepris vil trolig automatisk tvinge Statoil til å legge oljesand på is, og kanskje er det best at ingen kjøper disse prosjektene av Statoil og at de legges døde til evig tid. Men Statoil bør ikke tvinges til å bli en prosjektutvikler innen solkraft, vindkraft eller vannkraft. Statoil bør fortsette med det de er gode på og det er å utvinne hydrokarboner. Skal man prøve å få til noe stort innen fornybar energi i regi av Statoil, vil man støte å motkrefter og kompetanseproblemer. Statoils satsing på hav-vind er halvhjertet og har hatt begrensede ressurser. Dette miljøet kan eventuelt selges ut og overføres til nye StatSun. Men det er intet til hinder for at staten kan tappe Statoil for kapital og bruke denne kapitalen som grunnlag for etablere nye virksomheter innen ren energi.

Da Norge etablerte sin kraftkrevende industri var tankegangen at man kunne eksportere energi fra vannkraft i fast form og samtidig etablere arbeidsplasser i Norge. Takket være oljen er nå kapital den ressursen som i størst grad kan skape nye muligheter. Kapitalen som tilføres Oljefondet investeres i børsnoterte aksjer og obligasjoner globalt. Det har ingen miljøeffekt og Oljefondet skaper svært få arbeidsplasser i Norge. Men en eventuell vridning av Oljefondets strategi er på ingen måte den eneste farbare vei for økt miljøsatsing. Eierskapet i Statoil representerer også en betydelig kapitalressurs som vi bør utnytte.

Oppsummert: Vi bør snarest vekte oss ned i Statoil og overføre denne kapitalen til satsing på fornybar energi. Vi må glemme symbolpolitikken og heller vise handlekraft, NOK 140 milliarder vil monne. Staten Norge bør etablere et nytt norsk industrilokomotiv innen fornybar, og samtidig gjøre det mulig for Statkraft og SN Power å øke sine internasjonale investeringer. Dette er samlet sett økonomisk fornuftig for den norske stat som storinvestor. I tillegg betyr det at Norge kan stille til klimatoppmøtet i Paris i 2015 med rakere rygg, større troverdighet og dermed bedre gjennomslagskraft.

«Det vil uansett være økonomisk riktig for AS Norge å trekke ressurser ut av Statoil og å få dette satt i arbeid innen ren energi.» ■

STRATEGISKE VEIVALG OG OMSTILLING FOR FOSSILE SELSKAPER

Dagens olje- og gasselskaper kan bli en del av den fornybare fremtiden. Dette betyr ikke å gå fra å være et oljeselskap til å bli et sol- eller vindselskap.

AV ANNE JORUN AAS

Anne Jorun Aas er partner og daglig leder i SIGLA, og har bred erfaring med energi og innovasjon. Hun har jobbet med fornybar energi i Scatec-systemet, og med olje- og gasselskaper i McKinsey & Company. Hun er styreformann i ENERGIX, forskningsrådets program for energiforsking, og styremedlem i Eltek ASA, Kjeller Innovasjon og Energi 21. Aas har en doktorgrad i kjernekjemi fra Universitetet i Oslo, Universitetet i Uppsala og CERN, Genève.

Harold Lee Scott, tidligere sjef i WalMart har sagt at *«Bærekraft er vår tids største forretningsmulighet»*. Boken *«Ressursrevolusjonen»* skrevet av Stefan Heck og Matt Rogers fra McKinsey&Company handler om hvordan man kan snu det som blir sett på som en global krise til den største forretningsmuligheten i vårt århundre.

Med 3 milliarder nye middelklassekonsumenter frem mot 2030 er det opplagt at det finnes store forretningsmuligheter. De vil ønske, og ha råd til, alle tingene som vi har - kjøleskap og biler, dusje i rent vann like ofte som vi gjør, og spise samme type mat - som igjen trenger store mengder energi og naturressurser. Men med kun en klode tilgjengelig, er det like opplagt at disse varene og tjenestene må leveres på en måte som er bærekraftig, det vil si på en måte som gjør det mulig for både oss og våre etterkommere å leve godt på kun én planet også i fremtiden.

I SIGLA opplever vi nå at bærekraft blir en stadig viktigere faktor når bedrifter legger strategier. Og vi erfarer at selskaper som lykkes med å integrere bærekraft i sin kjernevirksomhet blir mer innovative. Nye forretningsmodeller og tjenester oppstår hvor eksisterende produkter erstattes med nye og bedre varianter. Eksempler på selskaper som har klart å gjøre dette er Solar City, som tilbyr kundene sine lavere strømregninger fra dag én ved leasing av solpaneler, OPower som reduserer privatpersoners strømforbruk ved å bruke data som trigger atferdsendringer, Über som enkelt kobler sjåfør og reisende og minker behovet for å ha en bil som i snitt

står parkert 96% av tiden og Tesla med sine gratis, solbaserte ladestasjoner som gjør det mulig å reise fra østkyst til vestkyst i USA uten at det koster noe. På sikt vil dette endre forbruks- og etterspørselsmønsteret vårt på en måte som er vanskelig å forestille seg – men som man må ta hensyn til for å unngå å bli et nytt *«Kodak»*[1] .

Dette vil ha store konsekvenser også for olje- og gasselskaper. Det er vanskelig å se at et fossilt selskap kan være *bærekraftig* i streng forstand, både fordi deres kjerneaktivitet involverer å bruke opp en begrenset ressurs – og fordi aktiviteten påvirker klimaet på kloden. Derimot kan fossile selskaper være *ansvarlige* – det vil si ansvarlige overfor sine ansatte, partnere, eiere og andre som berøres av deres aktiviteter. Både klimautfordringer og teknologisk utvikling tilsier at vi går i retning av et fornybarsamfunn. Hvilke strategiske veivalg har så et ansvarlig olje og gass selskap som vet at om 30-60 år (og ja, det er en betydelig usikkerhet i tidsestimatet, men nærme nok til at det har konsekvenser for dagens investeringsstrategi) så vil verden se helt annerledes ut og etterspørselen etter deres produkter være betydelig redusert?

Jeg ser egentlig kun to overordnede muligheter for dagens olje- og gasselskaper:

1. **Være et av de fossile selskapene som overlever i et fornybarsamfunn:** Det er sannsynlig at verden vil trenge olje og gass også i et fornybarsamfunn, for eksempel som råvarer for petrokjemiprodukter. Men det vil være sterk konkurranse om å levere disse produktene. For å lykkes må man være blant de mest kostnadseffektive med de billigste feltene og ha de beste produksjonsprosessene. Det er også trolig at man trenger mye og kontinuerlig innovasjon siden bedre ressursutnyttelse også vil gjøre at disse produktene endres fort.
2. **Bli en del av den fornybare fremtiden:** Dette betyr *ikke* å gå fra å være et oljeselskap til å bli et sol- eller vindselskap, slik mange tror. Det innebærer at selskapene må gå dypt i seg selv og se på hvilken kjernekompetanse de har og hvordan denne kan best utnyttes under helt andre rammebetingelser og markedsforhold. Dette er vanskelig, men ikke umulig. To eksempler på selskaper som har klart det er Dutch State Mines (DSM) og Nokia. DSM gikk fra å være et kullselskap til å bli et gjødsel- og kjemiselskap først, og senere et »life science» selskap. Nokia gikk fra å produsere bildekk til mobiltelefoner. I begge tilfeller endte selskapene opp med å gjøre noe som lå langt unna det de holdt på med før.

«Den gode nyheten for dagens olje- og gasselskaper er at man har tid til å gjøre en avveid og styrt kursendring.»

Det å velge alternativ 1 er en behagelig, men kortsiktig og risikofylt strategi. Det er kun plass til noen få av dagens store olje- og gasselskaper her. Løsningen for de fleste er derfor alternativ 2. Tidligere omstillinger eller *«industrielle revolusjoner»* har vist at det i liten grad er en konkurransefordel å være godt posisjonert i det utgående regimet, fordi man er for opptatt av å verne om eksisterende posisjoner heller enn å bruke innovasjonskraften til å se nye muligheter og ruste for å lykkes i fremtiden.

Uansett hvilken av disse strategiene man velger må et olje- og gasselskap som vil overleve sørge for å bli *en effektiv bro til*

fornybarsamfunnet. Det er en betydelig omstilling som må skje for at vi skal komme til et fornybarsamfunn, og den vil ta tid. Olje- og gasselskaper kan spille en stor rolle i denne omstillingen ved å være en konstruktiv pådriver i stedet for å beskytte eksisterende interesser. De kan være en pådriver for en global klimaavtale, fremme og selv utvise økt transparens i skattespørsmål og kreve fjerning av de fossile subsidiene som i dag er minst fem ganger så store som subsidiene til fornybar energi. Slik kan de opprettholde sin eksistensberettigelse og få innsikt i den verdenen vi går mot, og på den måten også øke sannsynligheten for å bli en del av fornybarsamfunnet.

Den gode nyheten for dagens olje- og gasselskaper er at man har tid til å gjøre en avveid og styrt kursendring. Det eneste som er nødvendig er at man ser behovet for omstilling og våger å ta de nødvendige grepene. Det er vanskelig, men ikke umulig. Det er mulig å la seg inspirere av EON som etter å ha strevd lenge og tapt store verdier tok grep rett før jul. De anerkjente at energiverden er under omveltning og delte selskapet i to uavhengige og separate deler; en fossil enhet som skal sikre forsyning i transformasjonsperioden og en fornybar del som skal ta del i veksten. Om de lykkes er for tidlig å si, men de har vesentlig bedre forutsetninger nå enn før.

Alan Key har sagt at «The best way to predict the future is to invent it». Olje- og gasselskaper har muligheten til å gjøre det i noen år til. Spørsmålet er om de vil gripe denne sjansen.

«Det er mulig å la seg inspirere av E.ON som etter å ha strevd lenge og tapt store verdier tok grep rett før jul.» ■

[1]Kodak klarte ikke omstillingen til digital kamera til tross for at de hadde den nødvendige teknologien på et tidlig stadium. Etter å ha brukt 3,4 milliarder dollar på å restrukturering og kutt, søkte de beskyttelse under Chapter 11 i 2012.

GREENSTAT: EN FREMTIDIG PÅDRIVER FOR INDUSTRIELL VERDISKAPNING I DET GRØNNE SKIFTET?

Vi står foran et paradigmeskifte som krever nytenking og nye aktører. Norge mangler store industrielle aktører som satser på fornybar energi ut over det som ivaretaes av Statoil og Statkraft.

AV VEGARD LAUKHAMMER

Bransjeansvarlig bærekraftig energi, Christian Michelsen Research, Bergen.

Siden sommeren 2013 har Christian Michelsen Research (CMR) jobbet med konseptet GreenStat som skal resultere i opprettelsen av et nytt selskap for langsiktig forretningsutvikling innen fornybar energi og teknologi. Prosjektet har etter hvert fått moralsk støtte fra både politiske miljøer, industrielle aktører og kunnskapsmiljøer.

Vi jobber nå med å hente finansiering til en ikke-kommersiell fase som har til hensikt å definere innholdet i et framtidig kommersielt selskap med navn GreenStat AS. Dersom dette lykkes kan Norge få en ny pådriver for utbygging av storskala prosjekter innen fornybar energi.

I dag er det vanskelig å se for seg den norske olje- og gassatsingen uten Statoil som en ledende aktør. Men etableringen av Statoil var omdiskutert, det var ingen selvfølge at selskapet i det hele tatt skulle opprettes. Heldigvis fantes det tidlig på 70-tallet dristige politikere som så verdien av en ny aktør som utelukkende kunne fokusere på petroleumsaktiviteter. Selskapet ble gitt økonomiske muskler til å gjennomføre de vanskelige tidligfaseprosjektene.

Det grønne skifte mot lavutslippssamfunnet er et paradigmeskifte som krever nye, kommersielle aktører. Det er lite sannsynlig at vi kommer til å oppleve en ny næring som blir like markant som det

olje- og gassnæringen historisk har vært. Vi må derfor basere framtiden på en hel rekke ulike næringer som skaper verdier og nye arbeidsplasser. Fornybar energi er et av områdene hvor Norge har komparative fortrinn. Statkraft er særdeles viktig her, men er tydelige på at selskapet vil være i modne markeder hvor pengene kan tjenes på kort eller mellomlang sikt. At det nå gis 10 milliarder til Statkraft er bra, men signalene er at dette skal gå til å styrke de områdene Statkraft allerede er inne i og at det i mindre grad vil dreie seg om nye satsningsområder. Statkrafts er engasjert i kun et fåtall av de fornybarområdene som nå finnes ute i verden. Flere av disse kan ha et stort potensial for Norge som nasjon på lengre sikt.

Enkelte energitrender vil også komme i direkte konkurranse med Statkrafts etablerte verdikjede. Det blir derfor uheldig for å basere mesteparten av Norges fornybarsatsningen på en enkelt aktør. Under høstens Zerokonferanse ble konsernsjef i Statkraft, Christian Rynning-Tønnesen, spurt om Statkraft kunne bli det nye Statoil. Svaret hans var at Statkraft kom til å spille en viktig rolle, men at det også vil være behov for andre tunge aktører i fornybarsektoren. GreenStat kan være et slikt selskap.

INGEN KONKURRERENDE VIRKSOMHET

Ved å starte med blanke ark vil en ny aktør kunne skape forretningsmuligheter innen områder hvor store etablerte aktører ikke klarer å se muligheter. Norwegians introduksjon av lavpris flyreiser kan i så måte brukes som inspirasjon. Dette kunne de aldri fått til med SAS' etablerte kostnadsnivå som utgangspunkt. I diskusjonen om satsning på fornybar energi hører man ofte at «dette har både Statoil og Statkraft vurdert, men forkastet». At noe er sett på med Statoils eller Statkrafts øyne, betyr ikke at det ikke kan være lønnsomt på sikt. Det bør heller tolkes som at det det ikke er lønnsomt innenfor de respektive organisasjoner målt opp mot annen eksisterende virksomhet.

FINANSIERINGSMULIGHETER

Under fornybarkonferansen i Bergen i 2014 uttalte en representant for det danske pensjonsfondet at de investerte i fornybare prosjekter over hele verden, men ikke i Norge. Det mangler i dag strukturer som gjør det mulig for større investeringsmiljøer å investere i norske fornybarselskaper. Statoil kan ikke regnes som et fornybart selskap og Statkraft som statlig selskap er det ikke mulig å investere i. I motsatt ende er det lite interessant å investere i gründerbedrifter som hovedsakelig jobber med pre kommersielle teknologier hvor kapitalbehovet er lite og risikoen er stor.

«En ny aktør vil kunne utnytte finansieringsmuligheter som i dag ikke er tilgjengelige for hverken Statoil eller Statkraft.»

En ny aktør vil kunne utnytte finansieringsmuligheter som i dag ikke er tilgjengelige for hverken Statoil eller Statkraft. Vårt mål er at GreenStat skal bli en aktør med balansert risikoprofil og som i samarbeid med norske myndigheter ivaretar en langsiktig og trygg satsning for dem som blir med på eiersiden. Et eksempel på et finansieringsinstrument som er aktuelt for oss er grønne obligasjoner. Dette instrument har økt kraftig de siste årene og senest sommeren 2014 hentet BKK i Bergen inn 1 milliard NOK i løpet av 2 timer ved å benytte seg av grønne obligasjoner knyttet til framtidige fornybarsatsninger.

INDUSTRIPARTNER FOR FORNYBAR GRÜNDERBEDRIFTER

Det finnes mange løfterike gründerbedrifter i Norge som jobber med løsninger innen fornybar energi. Det offentlige virkemiddelapparatet fungerer stort sett bra for å løfte disse fram fra idé til småskala demonstrasjonsprosjekter. Men når disse aktørene skal ta spranget fra demonstrasjon til marked kreves det større investeringer fra industrielle partnere. Per i dag er Statkraft og/eller Statoil helt sentrale medspillere for å løfte disse prosjektene. Men som tidligere nevnt, faller nye prosjekter ofte utenfor Statkrafts og Statoils strategiske satsningsområder og prosjektene stopper opp. Det er ikke gitt at alle teknologibedrifter skal lykkes med sine konsepter, men slik det er i dag lykkes neste ingen. GreenStat vil kunne fungere som en industripartner for disse.

STATLIG VS. PRIVAT EIERSKAP

Statoil ble opprettet som et statlig selskap, noe som ikke har hindret selskapet fra å bli en stor og lønnsom industriell aktør. Det er imidlertid ikke et mål at GreenStat skal være eid av staten, det som er avgjørende er tilgangen til tålmodig kapital. Mangelen på privat venturekapital i Norge gjør dog at man er avhengig av tilgang til statlig kapital for å få satt planene ut i livet.

Det ligger store midler i offentlige virkemiddelapparater som ENOVA, Innovasjon Norge og NFR, men midler herfra må matches med industriell kapital. Skal vi lykkes, er det derfor nødvendig at GreenStat blir en industriell aktør som gis mulighet til å tenke stort og langsiktig. Hvordan den statlige involveringen i GreenStat og andre tilsvarende selskaper skal innordnes, bør løftes opp som en egen politisk diskusjon.

HVORDAN SKAPE VERDIER?

GreenStat skal være et teknologi- og energi selskap som i samarbeid med tilsvarende selskaper løfter fram de beste prosjektene som kan få frem effektive, gode energiløsninger gjennom hele verdikjeden fra produksjon til konsum. Planen er at GreenStat både kan være utbygger av prosjekter og eier av energianlegg etter at disse er kommet i drift.

Det ligger mange muligheter i overgangen fra fossil til fornybar og fra sentralisert til desentralisert. Energimiksen vil i framtiden være annerledes enn den er i dag. På kort sikt er det vanskelig å peke på hvilken områder som vil vinne fram.

Det første GreenStat vil gjøre er å etablere en beslutningsstøttemodell som baserer seg på dagens teknologi, energi- og markedssituasjon og som i tillegg gir grunnlag for scenarioanalyser basert på ulike kriterier. Basert på denne modellen vil det utarbeides forretningsplaner for utvalgte områder som danner en overordnet portefølje av fornybare prosjekter. Dette vil redusere risikoen for å låse investeringene i for smale områder og vil også gjøre det mer attraktivt å investere i GreenStat.

«Energimiksen vil i framtiden være annerledes enn den er i dag. På kort sikt er det vanskelig å peke på hvilken områder som vil vinne fram.»

Hvilke områder som bør velges må vurderes i tett samarbeid med nasjonale politikere. Det er liten hensikt for en nasjonal industriell aktør å gå inn i ulike fornybare teknologi eller energiområder om det ikke samtidig er forankret i langsiktige politiske målsetninger. Eksempler på områder som i stor grad har vært påvirket av politiske beslutninger er introduksjon av biodrivstoff og havvind-prosjekter. Gitt riktige politiske beslutninger kunne disse næringene vært på et helt annet nivå enn det vi ser i dag.

Ved starten av 2015 er status at GreenStat er i ferd med å etableres som eget selskap (AS). I løpet av første kvartal er målsetning å ha på plass kapital til drift og prosjektaktiviteter for første fase. Resultatet fra denne fasen vil være konkrete forslag til satsninger som vil bli forelagt det politiske miljøet i forbindelse med innspill til statsbudsjett 2016. Samtidig vil det også bli jobbet med å hente inn kapital til kommersiell drift av selskapet. Her kan det være aktuelt å åpne opp for en folkeaksje for å gi Norges innbyggere en mulighet til å delta i etableringen av et framtidsrettet nasjonalt fornybarselskap.

FRA STATOIL TIL STATSUN?

Bør norge bruke noe av overskuddet fra en solnedgangsnæring til å bygge seg opp i en soloppgangsnæring? Bør vi starte overgangen fra Statoil til StatSun?

ANNE JORTVEIT

Anne Jortveit, prosjektleder i Norsk Klimastiftelse, skrev i fjor oppgaven «Fra Statoil til StatSun» på masterkurset Grønn vekst på BI. I den forbindelsen intervjuet hun 11 kapasiteter med kompetanse fra blant annet energisektoren. Denne artikkelen bygger i stor grad på funnene fra dette arbeidet. Flere av intervjuobjektene var tydelige på at staten Norge, som majoritetsaksjonær i Statoil, med fordel kan lære av selskaper som har «melket kua» for å bruke noe av overskuddet til omstilling og posisjonering til nye tider og nye markeder.

Carsten Tank-Nielsen, sivilingeniør med mange år bak seg i fra Norsk Hydro, trakk i mitt intervju med ham frem noen spennende paralleller fra viktige selskaper i norsk næringsliv. Han mente at situasjonen Norge er i nå, som majoritetsaksjonær i Statoil, i alle fall med en viss rimelighet kan sammenliknes med den Norske Hydro var i tidlig på 60-tallet. Datidens ledelse besluttet av strategiske grunner, med basis gjødselindustrien sin å gå inn i en ny næring, oljenæringen. Dette på et tidspunkt da folk fremdeles lurte på om det fantes olje i Norge. Tank-Nielsen mente det kunne være en ide å følge en variant av Hydros historie her som eksempel og dermed vurdere å bruke Statoil og oljen som melkeku. Det kunne gjøres ved å kreve større årlige utbytter og pløye statens andel av dette inn i fornybar energi som for eksempel sol. Slik kan landet klare å posisjonere seg på samme, vellykkede måte som Norsk Hydro gjorde, mente han.

Et annet eksempel Tank-Nielsen brakte frem kan kaste lys over hva som kan skje hvis vi litt for sent oppdager nye trender som får konsekvenser for det du produserer og markedet du opererer i. Han mente at vi godt kan sammenlikne staten som storeier i Statoil med den situasjonen Norske Skog var i da selskapet ikke tok inn over seg faresignalene elektroniske medier medførte for papirbaserte mediene og dermed produsentene av avispapir. Selskapet brukte på slutten av 90-tallet og begynnelsen av 2000-tallet store deler av driftsresultatet til å kjøpe opp og bygge opp nye papirfabrikker flere steder rundt om i verden, og møtte et marked preget av langvarig overkapasitet og pressede produktpriser.

Er Statoil i ferd med å gjøre noe av det samme som Norske Skog, ved at selskapet, med stor velsignelse fra majoritetsaksjonæren den norske stat, bruker kapital til å kjøpe seg inn i oljesand og andre fossile prosjekter flere steder i verden, spurte han. Det er jo ikke disse produktene som er den langsiktige fremtiden, understreket Tank-Nielsen.

POSISJONERING I SOL?

Er tiden inne til å høste mer, «melke kua», og ta ut mer overskudd fra fossilnæringen for å bygge oss opp i det fornybare? Bør vi starte overgangen fra Statoil til StatSun? Solindustrien har i rekordfart vokst fra å være umoden og kostnadskrevende til en energinæring i sterk vekst og med synkende prisnivå. Og investorer og energibransjen posisjonerer seg:

- Scatec Solar meldte i desember 2014 at selskapet har inngått finansieringsavtaler på 157 millioner USD for bygging av solarkraftanlegget Red Hills på 104 megawatt i Utah. Selskapet med partnere hadde også inngått finansieringsavtaler på om lag 90 millioner dollar for bygging av solarkraftprosjektet Agua Fria i Honduras.

- Den amerikanske investoren Warren Buffet har de to-tre siste årene investert i en rekke vind- og solparker og er nå USAs største eier av solkraftverk. Han begrunner disponeringen slik: «Hvor ellers finner du prosjekter med så lav teknisk og operasjonell risiko, og der inntektene er sikret gjennom 20 års kraftsalgskontrakter?» (energiogklima.no 2014.)

- Et av verdens største oljeselskap, franske Total, kjøpte i 2011 66 prosent av aksjene i SunPower. (sunpower.com 2011).

- I første kvartal 2014 meldte Deutche Bank at sol er konkurransedyktig uten subsidier i minst 19 markeder globalt og at prisnedgangen bare vil fortsette. (Greentech Solar 2014).

- Bloomberg New Energy Finance anslo i fjor at det globale solcellemarkedet hadde gått opp med 28% i 2013 i forhold til året før. I 2014 var investeringene i solenergi 149,5 milliarder USD, en økning på 25 prosent, ifølge tallene Bloomberg offentliggjorde tidlig i januar. (Bloomberg 2014-15).

- Bloomberg New Energy Finance har anslått at årlige investeringer i fornybar energi vil vokse til minst 600 milliarder USD i 2030, mye av dette innen ulike former for solenergi.

«Hvis Statoil ikke vil ta steget inn i solenergimarkedet, kan staten som majoritetsaksjonær ta et annet grep: endre utbyttepolitikken for selskapet.»

Norske borgere, direkte eller gjennom staten, er alt i alt lite eksponert i denne raskt voksende fornybare energinæringen. Gjennom våre eierandeler i Statoil, og ved å eie stats-aksjeselskapet Petoro og Statens pensjonsfond utland, SPU, har vi på den andre siden stor eksponering i fossil energi, det vil si olje og gass og for SPU sin del også kull.

Statoil kunne i teorien ha kopiert Total, solgt noen av utenlandsinvesteringene og kjøpt seg opp innen solenergi. Staten som majoritetsaksjonær kunne også ha instruert Statoil til å bruke en viss årlig andel

til å investere i og utvikle solenergi. Dette kunne i prinsippet ha vært fornuftig fordi utvikling av solenergi kan gi synergier mot naturgassen, som Statoil jo har mye av. Naturgass kan posisjoneres som balansekraft i samspill med sol og vind-energi.

Men i intervjuene jeg gjorde på BI kom det frem en ganske utbredt skepsis til Statoil som fornybaroperatør. Den som er god innenfor et paradigme ikke nødvendigvis er like vellykket på andre felt. Internt i Statoil kan en slik strategiendring komme til å bli møtt med massive motkrefter og kompetanseutfordringer, uansett hvor kompetent og dyktig staben er.

Hvis Statoil ikke vil ta steget inn i solenergimarkedet, kan staten som majoritetsaksjonær ta et annet grep: endre utbyttepolitikken for selskapet. Ved å ta et høyere utbytte fra Statoil oppnår vi ikke bare å frigjøre kapital til fornybare investeringer. Selskapet må også droppe de minst lønnsomme investeringene og bruke færre ressurser på å lete etter olje og gass i områder der kostnadene ved utvinning ligger i det øverste sjiktet. For staten som investor kan dette fungere som fornuftig hedging og sunn finansforvaltning.

Fra Statoils årsrapport 2013 finner vi følgende nøkkeltall for selskapet:

- Statoils salgsinntekter for 2013 beløp seg til 619,4 milliarder kroner.
- Driftsresultatet for 2013 var på 155,5 milliarder kroner, en reduksjon på 25% sammenliknet med 206,6 milliarder kroner i 2012.
- Skattekostnaden beløp seg for 2013 til 99,2 milliarder kroner, noe som gir et resultat for 2013 på 39,2 milliarder kroner, en nedgang på 44% sammenliknet med 2012. (Nedgangen skyldtes hovedsakelig redusert produksjon, lavere priser målt i norske kroner og økte driftskostnader.)
- Utbytte per aksje for 2013: 7,00 kroner per aksje, totalt 22,3 milliarder kroner.
- Statoil forventer å investere omkring 20 mrd. US dollar i gjennomsnitt per år mellom 2014 – 2016. (Investeringsstrategi uendret bekreftet i epost til Energi og klima rett før jul).

JUSTERT STRATEGI

En tenkt prosess for å etablere en internasjonal solgigant kan foregå omtrent slik: Regjeringen setter ned en kompetent gruppe som utarbeider forslag til strategi og forretningsplan for et nytt solenergiselskap, StatSun. Plan og ide gjennomgår ordinær politisk behandling. Dernest må staten som majoritetsaksjonær flagge en ny utbyttepolitikk for Statoil. Konsernledelsen må planlegge for et lavere investeringsnivå og utarbeide en justert strategi for letevirksomheten og takten på åpning av nye oljefelt. Dette må styret i sin tur behandle.

Uansett vil krav om økt utbytte føre til strategiske diskusjoner om hvilke av Statoils forretningsområder som skal nedskaleres, og i hvilket omfang og tempo.

En opplagt innvending er at staten, ved å legge om utbyttepolitikken som igjen krever endringer i selskapets strategi, risikerer å påføre seg selv dårlig omdømme som næringslivsaktør. Statoil er styrt og regulert som et ordinært børsnotert oljeselskap, disse selskapene ønsker å være forutsigbare og tilby jevn vekst og utbytte. Men ved å kreve større utbytte vil jo bare staten oppfører seg som mange andre majoritetsaksjonærer i store selskaper ofte gjør. Kjell Inge Røkke og John Fredriksen er eksempler på det, de krever de utbyttene de vil, de andre aksjonærene kan bli værende hvis de ønsker det.

Aksjonærer som har tro på en ny utbyttestrategi og som liker å eie typiske utbytteaksjer, kan forbli i Statoil. Andre kan selge seg ut. De store prisfallene på sol og annen

fornybar energi gjør at ikke alle lengre er like skråsikre på den langsiktige lønnsomheten knyttet til olje- og gasselskapene.

PRODUKSJON OG DISTRIBUSJON AV ENERGI

Hvordan kan man bygge opp en økonomisk sett bærekraftig solgigant? En viktig avgrensning her er at selskapet ikke bør være solcelleprodusent, men konsentrere seg om å produsere og distribuere selve energien. En god start kan være å kjøpe opp andeler både solkraftverk og solenergiselskaper som har vært i drift i noen år. Da kjøper man seg kompetanse og erfaring raskt. Følgende kan vurderes som oppbyggingsstrategi:

- Kjøpe seg inn og bygge seg opp i solenergiproduksjon som allerede er en del av et sentralisert og stort kraftsystem, gjerne store solkraftverk med 20 års kraftavtaler slik at leveransene er sikret i lang tid.
- Oppkjøp av store solkraftverk som har vært i drift i noen år og som dermed har overlevd barnesykdommene. Store kraftverk gir volum raskt.
- På sikt selv bli en utbygger av store solkraftverk i markeder som har god lønnsomhet og tilfredsstillende politisk risiko.
- Posisjonere seg som desentraliserte aktør ved blant annet å leie privatpersoners og bedrifters tak, bekoste installeringen av solceller og sy det hele sammen i et større system. Samlet sett kan dette gi stort kvantum.
- StatSun bør både være en produsent av solenergi, en distributør av solenergi og også operere som et stort energiselskap / kraftselskap.
- StatSun kan også vurdere å investere i infrastruktur.
- Solselskapet trenger ikke å eie alt alene, parallelt med det operative selskapet kan man opprette et stort investeringsfond under StatSuns. Samarbeid med SNPower og Norfund er også en mulighet.

ENDRET UTBYTTEPOLITIKK?

Det er svært vanskelig å antyde noe om størrelser frem i tid, da Statoils resultat det enkelte år avhenger av blant annet svingende oljepriser, markedssituasjonen og kostnadsnivå internt i selskapet. I skrivende stund melder avisene at oljeprisen har bikket under 50 dollar fatet. Ingen med respekt for seg selv tør med sikkerhet spå hva som er situasjonen om en måned, et år eller ti år.

Men følgende ideer til hvordan StatSun kan oppkapitaliseres kan være utgangspunkt for debatt:

- Statoils utbytte for 2013 er 7 kroner per aksje, totalt 22,3 milliarder kroner. For staten som eier gir dette et utbytte på 14,94 milliarder kroner. Ved å doble utbyttet fra 22,3 til 44,6 milliarder kroner hadde dette gitt staten snaue 15 milliarder kroner ekstra, en fin startkapital til StatSun. Man kunne ha lagt seg på et slikt forholdsvis nivå, avhengig av hvor mye det omsettes for og selskapets årlige resultat, frem til for eksempel 2040 eller så lenge det finnes overskudd å ta ut.

- Man kan doble utbyttet som i punkt 1 og samtidig knesette prinsippet om at all skatt fra oljenæringen skal gå inn i Oljefondet slik som nå, mens utbyttet i sin helhet skal gå inn i sol, det vil si StatSun. For 2013 ville det for eksempel ha betydd snaue 30 milliarder kroner.

- For å få en stor startkapital kan man eventuelt i tillegg relativt raskt selge unna deler av Statoils operasjoner i utlandet (for eksempel oljesand) og slik kunne øke utbyttet ekstra over noen få år.

- Statoils strategiske planer innebærer at selskapet skal investere om lag 120 milliarder kroner hvert år fra 2014-2016. En ide kunne gått ut på at man reduserte

investeringene betraktelig for å sikre et betydelig engangsbeløp i starten, for deretter å ta ut mindre årlig beløp.

RISIKO UANSETT

Det er vrient å vurdere hvilke fremtidige inntekter en går glipp av fra Statoil ved å ta ut mer utbytte som igjen kan føre til lavere aktivitet fra petroleumsutvinning i mange år. Ser vi problemstillingen i et historisk lys og med de inntektene Statoil har skaffet til veie som operatør på norsk sokkel de siste tiårene, kan det nok i flere ulike modeller godtgjøres at man har fått mer igjen for å beholde mye av pengene i selskapet enn om man hadde tatt ut mer og investert i ulike typer fornybar energi. Men energiomstillingen i fornybar retning, i EU, Europa og verden for øvrig, vil utfordre økonomien i den fossile energinæringen. Derfor kan man ikke uten videre legge historiske økonomiske resultater til grunn når man skal vurdere hva det er smart å satse på de neste 20 årene. Utvinning av olje og gass vil ikke nødvendigvis lengre være ensbetydende med å skaffe seg store inntekter.

Det var Stortinget som for drøyt 40 år siden besluttet å etablere Statoil og etter hvert investere mye penger. Norsk posisjonering i energisektoren har ofte vært forbundet med store investeringer uten at man har kunnet slå fast hva man sitter igjen med før regnskapet er gjort opp. Ved å bygge opp en internasjonal solgigant kan Norge fremdeles være godt posisjonert i det internasjonale energimarkedet når oljen det er verd å hente ut er solgt og inntektsført. Verden vil alltid trenge energi, men verden vil ikke alltid trenge fossil energi.

Tilbake til Carsten Tank-Nielsen og hans sammenlikninger med Norske Skog. Som han påpekte; deler av papirindustrien var en solnedgangsindustri. Det kommer olje- og gassindustrien også til å bli. Gjennom at staten forlanger at mye mer av driftsresultatet skal ut i utbytte som anvendes for å bygge opp for eksempel StatSun, kan man kanskje forhindre at staten som majoritetsaksjonær i Statoil sitter med kostnadskrevende, langsiktige forpliktelser i et marked som ikke lengre etterspør like mye olje- og gass som før.

Å investere i noe nytt er forbundet med risiko. Men å tviholde i det gamle er også det. Konsulentselskapet Pöyry advarer mot dette i rapporten «Grønn økonomi i Norge: Hva er det og hvordan få det til?» «I Norge er særlig næringsklyngene knyttet til petroleum og maritim sektor sterke og Norge har sterke innovasjonsmiljøer knyttet til disse.» «Man risikerer å bli låst fast i en utviklingsbane, eller bli sporavhengig», heter det. (Pöyry 2011.) Det er heller ikke et lystelig scenario.

«Å investere i noe nytt er forbundet med risiko. Men å tviholde i det gamle er også det.»

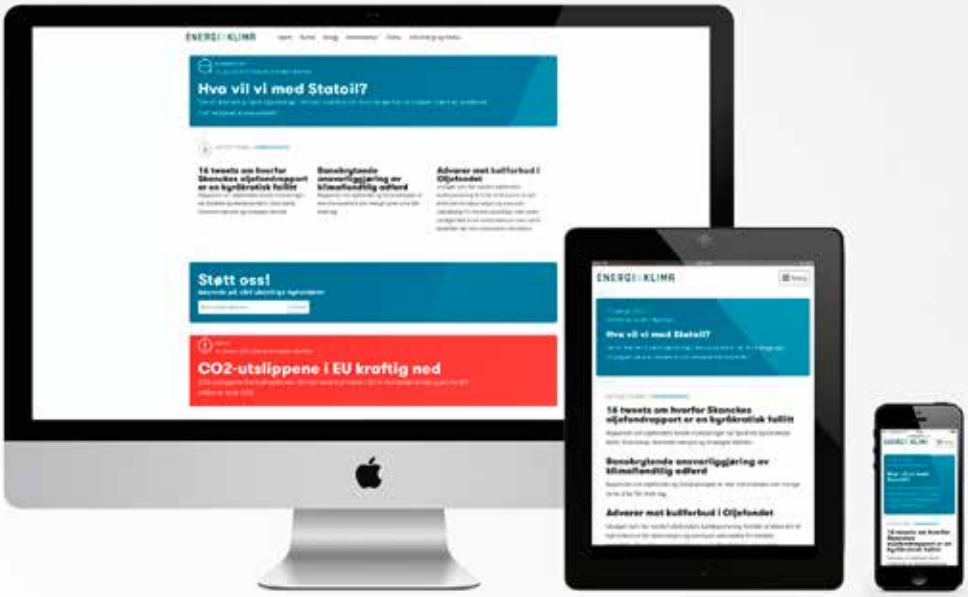

ENERGIOGKLIMA.NO

Nettmagasinet Energi og Klima tar opp aktuelle norske og internasjonale klima- og energispørsmål med spesiell vekt på fornybar energi og innovative løsninger. Energi og Klima er både en debattplattform og kunnskapsformidler. Magasinet oppdateres daglig.

Energi og Klima redigeres etter Redaktørplakaten og Vær varsom-plakaten. Magasinet er eid av Norsk Klimastiftelse. Ansvarlig redaktør: Anders Bjartnes